

Podstawa programowa kształcenia ogólnego

z komentarzem

**Dobra
Szkoła**

Kształcenie specjalne

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

**Podstawa
programowa
kształcenia
ogólnego**

z komentarzem

Kształcenie specjalne

Spis treści

Preambuła podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej	5
Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym w szkołach podstawowych	10
Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół specjalnych przysposabiających do pracy dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz dla uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi	24
Uwagi do podstawy programowej kształcenia ogólnego dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym w szkołach podstawowych – <i>prof. dr hab. Kazimiera Krakowiak</i>	37
Uwagi do podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkół specjalnych przysposabiających do pracy dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz dla uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi – <i>prof. dr hab. Kazimiera Krakowiak</i>	39
Porównanie obecnej i obowiązującej od 1 września 2017 r. podstawy programowej dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym w szkole podstawowej – <i>Lidia Klaro-Celej</i>	40
Porównanie obecnej i obowiązującej od 1 września 2017 r. podstawy programowej dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz dla uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi w szkołach specjalnych przysposabiających do pracy – <i>Lidia Klaro-Celej</i>	46
Zasady organizacji specjalistycznego postępowania edukacyjnego zmierzające do realizacji podstawy programowej kształcenia ogólnego przez uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (w tym z niepełnosprawnościami, z trudnościami w uczeniu się lub komunikowaniu) – <i>prof. dr hab. Kazimiera Krakowiak</i>	52

Preambuła podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej

Kształcenie w szkole podstawowej stanowi fundament wykształcenia. Zadaniem szkoły jest łagodne wprowadzenie dziecka w świat wiedzy, przygotowanie do wykonywania obowiązków ucznia oraz wdrażanie do samorozwoju. Szkoła zapewnia bezpieczne warunki oraz przyjazną atmosferę do nauki, uwzględniając indywidualne możliwości i potrzeby edukacyjne ucznia. Najważniejszym celem kształcenia w szkole podstawowej jest dbałość o integralny rozwój biologiczny, poznawczy, emocjonalny, społeczny i moralny ucznia.

Kształcenie w szkole podstawowej trwa osiem lat i jest podzielone na dwa etapy edukacyjne:

- 1) I etap edukacyjny obejmujący klasy I–III szkoły podstawowej – edukacja wczesnoszkolna;
- 2) II etap edukacyjny obejmujący klasy IV–VIII szkoły podstawowej.

Kształcenie ogólne w szkole podstawowej ma na celu:

- 1) wprowadzanie uczniów w świat wartości, w tym ofiarności, współpracy, solidarności, altruizmu, patriotyzmu i szacunku dla tradycji, wskazywanie wzorców postępowania i budowanie relacji społecznych, sprzyjających bezpiecznemu rozwojowi ucznia (rodzina, przyjaciele);
- 2) wzmacnianie poczucia tożsamości indywidualnej, kulturowej, narodowej, regionalnej i etnicznej;
- 3) formowanie u uczniów poczucia godności własnej osoby i szacunku dla godności innych osób;
- 4) rozwijanie kompetencji takich jak: kreatywność, innowacyjność i przedsiębiorczość;
- 5) rozwijanie umiejętności krytycznego i logicznego myślenia, rozumowania, argumentowania i wnioskowania;
- 6) ukazywanie wartości wiedzy jako podstawy do rozwoju umiejętności;
- 7) rozbudzanie ciekawości poznawczej uczniów oraz motywacji do nauki;
- 8) wyposażenie uczniów w taki zasób wiadomości oraz kształtowanie takich umiejętności, które pozwalają w sposób bardziej dojrzały i uporządkowany zrozumieć świat;
- 9) wspieranie ucznia w rozpoznawaniu własnych predyspozycji i określaniu drogi dalszej edukacji;
- 10) wszechstronny rozwój osobowy ucznia przez pogłębianie wiedzy oraz zaspokajanie i rozbudzanie jego naturalnej ciekawości poznawczej;
- 11) kształtowanie postawy otwartej wobec świata i innych ludzi, aktywności w życiu społecznym oraz odpowiedzialności za zbiorowość;
- 12) zachęcanie do zorganizowanego i świadomego samokształcenia opartego na umiejętności przygotowania własnego warsztatu pracy;
- 13) ukierunkowanie ucznia ku wartościom.

Najważniejsze umiejętności rozwijane w ramach kształcenia ogólnego w szkole podstawowej to:

- 1) sprawne komunikowanie się w języku polskim oraz w językach obcych nowożytnych;
- 2) sprawne wykorzystywanie narzędzi matematyki w życiu codziennym, a także kształcenie myślenia matematycznego;

- 3) poszukiwanie, porządkowanie, krytyczna analiza oraz wykorzystanie informacji z różnych źródeł;
- 4) kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin ze świadomym wykorzystaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki, w tym programowanie;
- 5) rozwiązywanie problemów, również z wykorzystaniem technik mediacyjnych;
- 6) praca w zespole i społeczna aktywność;
- 7) aktywny udział w życiu kulturalnym szkoły, środowiska lokalnego oraz kraju.

W procesie kształcenia ogólnego szkoła podstawowa na każdym przedmiocie kształtuje kompetencje językowe uczniów oraz dba o wyposażenie uczniów w wiadomości i umiejętności umożliwiające komunikowanie się w języku polskim w sposób poprawny i zrozumiały.

Ważnym zadaniem szkoły jest kształcenie w zakresie porozumiewania się w językach obcych nowożytnych. W klasach I–VI szkoły podstawowej uczniowie uczą się jednego języka obcego nowożytnego, natomiast w klasach VII i VIII – dwóch języków obcych nowożytnych. Od klasy VII uczniowie mogą także realizować nauczanie dwujęzyczne, jeżeli szkoła zorganizuje taką formę kształcenia.

Zadaniem szkoły podstawowej jest wprowadzenie uczniów w świat literatury, ugruntowanie ich zainteresowań czytelniczych oraz wyposażenie w kompetencje czytelnicze potrzebne do krytycznego odbioru utworów literackich i innych tekstów kultury. Szkoła podejmuje działania mające na celu rozbudzenie u uczniów zamiłowania do czytania oraz działania sprzyjające zwiększeniu aktywności czytelniczej uczniów, kształtuje postawę dojrzałego i odpowiedzialnego czytelnika, przygotowanego do otwartego dialogu z dziełem literackim. W procesie kształcenia i wychowania wskazuje rolę biblioteki (szkolnej, publicznej, naukowej i in.) oraz zachęca do podejmowania indywidualnych prób twórczych.

Wysokie kompetencje czytelnicze wpływają na sukces uczniów w szkole, a w późniejszym życiu pozwalają pokonywać uczniom ograniczenia i trudności związane z mniej sprzyjającym środowiskiem społecznym.

Czytanie jako umiejętność rozumienia, wykorzystywania i refleksyjnego przetwarzania tekstów, w tym tekstów kultury, to jedna z najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w procesie kształcenia.

Dzieci, które dużo czytają, mają bogaty zasób słownictwa, z łatwością nazywają swoje uczucia i wchodzą w relacje z rówieśnikami, rzadziej sprawiają kłopoty wychowawcze, mając lepiej rozwiniętą wyobraźnię umożliwiającą obiektywne spojrzenie na zachowania własne i innych, w konsekwencji lepiej radzą sobie z obowiązkami szkolnymi, a także funkcjonowaniem w społeczności szkolnej.

Ważne jest, aby zainteresować ucznia czytaniem na poziomie szkoły podstawowej. Uczeń powinien mieć zapewniony kontakt z książką np. przez udział w zajęciach, na których czytane są na głos przez nauczycieli fragmenty lektur lub udział w zajęciach prowadzonych w bibliotece szkolnej. W ten sposób rozwijane są kompetencje czytelnicze, które ukształtują nawyk czytania książek również w dorosłym życiu.

Szkoła ma stwarzać uczniom warunki do nabywania wiedzy i umiejętności potrzebnych do rozwiązywania problemów z wykorzystaniem metod i technik wywodzących się z informatyki, w tym logicznego i algorytmicznego myślenia, programowania, posługiwania się aplikacjami komputerowymi, wyszukiwania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, posługiwania się komputerem i podstawowymi urządzeniami cyfrowymi oraz stosowania tych umiejętności na zajęciach z różnych przedmiotów m.in. do pracy nad tekstem, wykonywania obliczeń, przetwarzania informacji i jej prezentacji w różnych postaciach.

Szkoła ma również przygotowywać ich do dokonywania świadomych i odpowiedzialnych wyborów w trakcie korzystania z zasobów dostępnych w internecie, krytycznej analizy informacji, bezpiecznego poruszania się w przestrzeni cyfrowej, w tym nawiązywania i utrzymywania opartych na wzajemnym szacunku relacji z innymi użytkownikami sieci.

Szkoła oraz poszczególni nauczyciele podejmują działania mające na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości.

Uczniom z niepełnosprawnościami, w tym uczniom z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, nauczanie dostosowuje się do ich możliwości psychofizycznych oraz tempa uczenia się. Wybór form indywidualizacji nauczania powinien wynikać z rozpoznania potencjału każdego ucznia. Jeśli nauczyciel pozwoli uczniowi na osiągnięcie sukcesu na miarę jego możliwości, wówczas ma on szansę na rozwój ogólny i edukacyjny. Zatem nauczyciel powinien tak dobierać zadania, aby z jednej strony nie przerastały one możliwości ucznia (uniemożliwiały osiągnięcie sukcesu), a z drugiej nie powodowały obniżenia motywacji do radzenia sobie z wyzwaniami.

Ważną rolę w kształceniu i wychowaniu uczniów w szkole podstawowej odgrywa edukacja zdrowotna. Zadaniem szkoły jest kształtowanie postaw prozdrowotnych uczniów, w tym wdrożenie ich do zachowań higienicznych, bezpiecznych dla zdrowia własnego i innych osób, a ponadto ugruntowanie wiedzy z zakresu prawidłowego odżywiania się, korzyści płynących z aktywności fizycznej, a także stosowania profilaktyki.

Kształcenie i wychowanie w szkole podstawowej sprzyja rozwijaniu postaw obywatelskich, patriotycznych i społecznych uczniów. Zadaniem szkoły jest wzmacnianie poczucia tożsamości narodowej, przywiązania do historii i tradycji narodowych, przygotowanie i zachęcanie do podejmowania działań na rzecz środowiska szkolnego i lokalnego, w tym do angażowania się w wolontariat. Szkoła dba o wychowanie dzieci i młodzieży w duchu akceptacji i szacunku dla drugiego człowieka, kształtuje postawę szacunku dla środowiska przyrodniczego, w tym upowszechnia wiedzę o zasadach zrównoważonego rozwoju, motywuje do działań na rzecz ochrony środowiska oraz rozwija zainteresowanie ekologią.

Zadaniem szkoły jest przygotowanie uczniów do wyboru kierunku kształcenia i zawodu. Szkoła prowadzi zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego.

Duże znaczenie dla rozwoju młodego człowieka oraz jego sukcesów w dorosłym życiu ma nabywanie kompetencji społecznych takich jak komunikacja i współpraca w grupie,

w tym w środowiskach wirtualnych, udział w projektach zespołowych lub indywidualnych oraz organizacja i zarządzanie projektami.

Zastosowanie metody projektu, oprócz wspierania w nabywaniu wspomnianych wyżej kompetencji, pomaga również rozwijać u uczniów przedsiębiorczość i kreatywność oraz umożliwia stosowanie w procesie kształcenia innowacyjnych rozwiązań programowych, organizacyjnych lub metodycznych.

Metoda projektu zakłada znaczną samodzielność i odpowiedzialność uczestników, co stwarza uczniom warunki do indywidualnego kierowania procesem uczenia się. Wspiera integrację zespołu klasowego, w którym uczniowie, dzięki pracy w grupie, uczą się rozwiązywania problemów, aktywnego słuchania, skutecznego komunikowania się, a także wzmacniają poczucie własnej wartości. Metoda projektu wdraża uczniów do planowania oraz organizowania pracy, a także dokonywania samooceny. Projekty swoim zakresem mogą obejmować jeden lub więcej przedmiotów. Pozwalają na współdziałanie szkoły ze środowiskiem lokalnym oraz na zaangażowanie rodziców uczniów.

Projekty mogą być wykonywane indywidualnie lub zespołowo. Uczniowie podczas pracy nad projektami powinni mieć zapewnioną pomoc nauczyciela – opiekuna. Nauczyciele korzystający z metody projektu mogą indywidualizować techniki pracy, różnicując wymagania.

Wyboru treści podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, które będą realizowane metodą projektu, może dokonywać nauczyciel samodzielnie lub w porozumieniu z uczniami.

Projekt, w zależności od potrzeb, może być realizowany np. przez tydzień, miesiąc, semestr lub być działaniem całorocznym. W organizacji pracy szkoły można uwzględnić również takie rozwiązanie, które zakłada, że w określonym czasie w szkole nie są prowadzone zajęcia z podziałem na poszczególne lekcje, lecz są one realizowane metodą projektu.

Przy realizacji projektu wskazane jest wykorzystywanie technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Opis wiadomości i umiejętności zdobytych przez ucznia w szkole podstawowej jest przedstawiany w języku efektów uczenia się, zgodnie z Polską Ramą Kwalifikacji¹.

Działalność edukacyjna szkoły określona jest przez:

- 1) szkolny zestaw programów nauczania;
- 2) program wychowawczo-profilaktyczny szkoły.

Szkolny zestaw programów nauczania oraz program wychowawczo-profilaktyczny szkoły tworzą spójną całość i muszą uwzględniać wszystkie wymagania opisane w podstawie programowej. Ich przygotowanie i realizacja są zadaniem zarówno całej szkoły, jak i każdego nauczyciela.

¹ Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (Dz.U. z 2016 r., poz. 64, z późn. zm.).

Obok zadań wychowawczych i profilaktycznych nauczyciele wykonują również działania opiekuńcze odpowiednio do istniejących potrzeb.

Działalność wychowawcza szkoły należy do podstawowych celów polityki oświatowej państwa. Wychowanie młodego pokolenia jest zadaniem rodziny i szkoły, która w swojej działalności musi uwzględniać wolę rodziców, ale także i państwa, do którego obowiązków należy stwarzanie właściwych warunków wychowania. Zadaniem szkoły jest ukierunkowanie procesu wychowawczego na wartości, które wyznaczają cele wychowania i kryteria jego oceny. Wychowanie ukierunkowane na wartości zakłada przede wszystkim podmiotowe traktowanie ucznia, a wartości skłaniają człowieka do podejmowania odpowiednich wyborów czy decyzji. W realizowanym procesie dydaktyczno-wychowawczym szkoła podejmuje działania związane z miejscami ważnymi dla pamięci narodowej, formami upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości, najważniejszymi świętami narodowymi i symbolami państwowymi.

W szkole podstawowej na I etapie edukacyjnym, obejmującym klasy I–III – edukacja wczesnoszkolna, edukacja realizowana jest w formie kształcenia zintegrowanego. Na II etapie edukacyjnym, obejmującym klasy IV–VIII, realizowane następujące przedmioty:

- 1) język polski;
- 2) język obcy nowożytny;
- 3) drugi język obcy nowożytny;
- 4) muzyka;
- 5) plastyka;
- 6) historia;
- 7) wiedza o społeczeństwie;
- 8) przyroda;
- 9) geografia;
- 10) biologia;
- 11) chemia;
- 12) fizyka;
- 13) matematyka;
- 14) informatyka;
- 15) technika;
- 16) wychowanie fizyczne;
- 17) edukacja dla bezpieczeństwa;
- 18) wychowanie do życia w rodzinie²;
- 19) etyka;
- 20) język mniejszości narodowej lub etnicznej³;
- 21) język regionalny – język kaszubski³.

² Sposób nauczania przedmiotu wychowanie do życia w rodzinie określają przepisy wydane na podstawie art. 4 ust. 3 *Ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży* (Dz.U. z 1993 r. nr 17 poz. 78, z późn. zm.)

³ Przedmiot język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz przedmiot język regionalny – język kaszubski jest realizowany w szkołach (oddziałach) z nauczaniem języka mniejszości narodowych lub etnicznych oraz języka regionalnego – języka kaszubskiego, zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13 ust. 3 *Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty* (Dz.U. z 2016 r., poz. 1943, z późn. zm.)

Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym w szkołach podstawowych

Cele kształcenia – wymagania ogólne

Celem edukacji ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym jest budowanie jego tożsamości, rozwijanie autonomii i poczucia godności, wdrażanie go do funkcjonowania społecznego oraz do rozumienia i przestrzegania norm społecznych, a w szczególności wyposażenie go w takie umiejętności i wiadomości, które pozwolą mu na korzystanie – na miarę indywidualnych możliwości – z jego wolności i praw człowieka, a także pozwolą mu na postrzeganie siebie jako niezależnej osoby. Ważne jest, aby uczeń:

- 1) mógł porozumiewać się z otoczeniem w najpełniejszy sposób, werbalnie lub pozawerbalnie z wykorzystaniem znanych sposobów porozumiewania się (także wspomagających i alternatywnych metod komunikacji – AAC);
- 2) zdobył maksymalną samodzielność w zakresie zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych;
- 3) był zaradny w życiu codziennym, adekwatnie do indywidualnego poziomu sprawności i umiejętności oraz miał poczucie godności własnej i decydowania o sobie;
- 4) mógł uczestniczyć w różnych formach życia społecznego na równi z innymi członkami danej zbiorowości, znając i przestrzegając ogólnie przyjęte normy współżycia, zachowując prawo do swojej indywidualności;
- 5) rozumiał na miarę swoich możliwości otaczające go zjawiska społeczne i przyrodnicze;
- 6) mógł nabywać umiejętności i uczyć się czynności, przydatnych w przyszłym dorosłym życiu;
- 7) posiadał rzeczywisty obraz samego siebie w oparciu o pozytywne poczucie własnej wartości oraz umiejętność dostrzegania swoich mocnych i słabych stron.

Zadania szkoły

1. Tworzenie warunków niezbędnych do zapewnienia uczniowi poczucia bezpieczeństwa, wzmacniania własnej wartości i akceptacji oraz komfortu psychicznego w procesie integracji ze środowiskiem, jednocześnie wspierających aktywność i uczestniczenie w życiu klasy i szkoły.
2. Dokonywanie wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia i na jej podstawie opracowywanie i modyfikowanie indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego.
3. Zapewnienie uczniowi udziału w niezbędnych zajęciach rewalidacyjnych, wynikających z jego potrzeb i zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego. Na zajęciach rewalidacyjnych pożądane jest łączenie uczniów z podobnymi problemami rozwojowymi.

4. Zapewnienie warunków do realizacji celów edukacji i rewalidacji, a w szczególności społecznych i materialnych warunków umożliwiających:
  - 1) nawiązanie pozytywnego kontaktu emocjonalnego nauczyciela z uczniem oraz między uczniami;
  - 2) kształtowanie kompetencji społecznych: tworzenie sytuacji wychowawczych umożliwiających doświadczanie relacji społecznych, przygotowanie do pełnienia różnych ról społecznych, wzmacnianie pozytywnych przeżyć związanych z pełnionymi rolami;
  - 3) rozwijanie motywacji do porozumiewania się z drugą osobą (rówieśnikiem, dorosłym), komunikowania potrzeb i stanów emocjonalnych za pomocą mowy lub wspomagających bądź alternatywnych metod komunikacji;
  - 4) wspieranie rozwoju komunikacji na każdych zajęciach i we wszystkich sytuacjach szkolnych i pozaszkolnych;
  - 5) rozwijanie i utrwalanie podstawowych pojęć matematycznych: stosunki przestrzenne, liczenie, mierzenie, ważenie, rozpoznawanie figur geometrycznych, poznawanie stosunków czasowych;
  - 6) naukę czytania i pisania jako umiejętności odbierania i nadawania informacji;
  - 7) wykorzystywanie naturalnych sytuacji życia codziennego do nauki rozumienia, oraz nabywania języka (przyswajania i uczenia się) i rozwijania umiejętności komunikacyjnych uczniów, w tym także umiejętności czytania i pisania w dostępnej modalności, jak również zdobywania elementarnych umiejętności matematycznych, przydatnych w codziennym życiu;
  - 8) udział w różnego rodzaju zabawach: manipulacyjnych, konstrukcyjnych, ruchowych, muzyczno-ruchowych, tematycznych i innych;
  - 9) rozwój sprawności psychofizycznej (prowadzenie zajęć niezbędnych do rozwoju psychoruchowego: sportowych i korekcyjnych);
  - 10) wdrażanie do samodzielnego wykonywania czynności lub sygnalizowania potrzeb związanych z samoobsługą i dbaniem o higienę osobistą z poszanowaniem prawa do intymności;
  - 11) uczenie się umiejętności kontroli własnych zachowań i kształtowanie niezależności uczuciowej;
  - 12) kształtowanie umiejętności radzenia sobie w różnych sytuacjach społecznych; uczenie umiejętności radzenia sobie z lękiem, niepokojem i stresem oraz rozwiązywania sytuacji konfliktowych;
  - 13) uczenie się zachowań zgodnych z ogólnie przyjętymi normami życia społecznego;
  - 14) poznawanie środowiska przyrodniczego, rozbudzanie zainteresowania i szacunku dla otaczającej przyrody i wychowanie do życia w harmonii z przyrodą;
  - 15) uświadamianie uczniom ich ograniczeń, wynikających z niepełnosprawności, które mogą napotkać w życiu;
  - 16) przygotowywanie uczniów do roli dorosłej kobiety i mężczyzny; wprowadzanie elementów wiedzy o rozwoju i zmianach własnego ciała oraz elementów wiedzy o seksualności człowieka;
  - 17) uczenie umiejętności ochrony siebie, swojej intymności oraz poszanowania intymności innych osób;
  - 18) kształtowanie umiejętności bycia asertywnym;

- 19) rozwijanie umiejętności dokonywania wyboru i budzenie poczucia odpowiedzialności za własne decyzje oraz uczenie obowiązkowości;
- 20) zdobywanie umiejętności technicznych i wykorzystywanie ich w różnych sytuacjach życiowych; korzystanie z urządzeń technicznych, ułatwiających funkcjonowanie w życiu;
- 21) korzystanie z technologii informacyjnej i komunikacyjnej, z uwzględnieniem urządzeń i programów specjalistycznych, zwłaszcza umożliwiających lub ułatwiających komunikowanie się;
- 22) rozwijanie wrażliwości i kreatywności artystycznej zgodnie z potrzebami i możliwościami uczniów;
- 23) poznawanie otoczenia, instytucji, obiektów i miejsc użyteczności publicznej, z których uczeń korzysta i będzie korzystał w przyszłości;
- 24) udział w różnych wydarzeniach społecznych i kulturalnych w roli odbiorcy i twórcy kultury, uczenie przy tym wyrażania swoich przeżyć, emocji i doświadczeń;
- 25) uprawianie przez uczniów różnych dyscyplin sportu; udział w zawodach sportowych, turystyce i krajoznawstwie;
- 26) przygotowanie ucznia do wyboru formy spędzania czasu wolnego i aktywnego w niej udziału;
- 27) przybliżanie tradycji i obyczajów lokalnych i narodowych; rozbudzenie poczucia przynależności do społeczności lokalnej, regionu, narodu.

Formy zajęć

W szkole podstawowej wyodrębnia się:

- 1) zajęcia edukacyjne:
  - a) funkcjonowanie osobiste i społeczne,
  - b) zajęcia rozwijające komunikowanie się,
  - c) zajęcia rozwijające kreatywność,
  - d) wychowanie fizyczne,
  - e) etyka;
- 2) zajęcia rewalidacyjne.

Osią wszystkich działań edukacyjnych jest wspieranie rozwoju funkcjonowania osobistego i społecznego ucznia. Temu celowi służą wszystkie, ściśle ze sobą powiązane, rodzaje zajęć.

Funkcjonowanie osobiste i społeczne to zajęcia zapewniające zdobycie wiedzy z różnych obszarów, uczenie różnych praktycznych umiejętności oraz rozwijanie kompetencji społecznych. Zajęcia mają na celu wszechstronny rozwój uczniów oraz takie przygotowanie do pełnienia ról społecznych, aby mogli w przyszłości jak najlepiej funkcjonować i w jak najbardziej możliwy sposób zintegrować się ze środowiskiem.

Zajęcia rozwijające komunikowanie się powinny służyć nabywaniu języka i umiejętności porozumiewania się w bliskim i dalszym środowisku w mowie, w piśmie i w każdy możliwy dla ucznia sposób (także z zastosowaniem wspomagających i alternatywnych metod

komunikacji – AAC). Uczeń powinien mieć możliwość doświadczania procesu komunikowania się:

- 1) odkrywania i uświadamiania sobie możliwości porozumiewania się, zwłaszcza odkrywania skuteczności własnych zachowań komunikacyjnych, czyli tego, że inni odbierają sygnały i reagują na nie;
- 2) bycia odbiorcą i nadawcą komunikatów językowych i niejęzykowych;
- 3) uważnego wsłuchiwanie się w wypowiedzi innych osób i patrzenia na mówiących do niego;
- 4) nawiązywania kontaktu i rozpoczynania dialogu;
- 5) słuchania i czekania na aktywne włączenie się w rozmowę;
- 6) wyrażania i przekazywania potrzeb, emocji, opinii, myśli, pragnień i woli;
- 7) proszenia o pomoc;
- 8) okazywania wdzięczności;
- 9) stosowania zwrotów grzecznościowych;
- 10) wyrażania i przekazywania potrzeb, emocji, myśli, pragnień i woli;
- 11) zadawania pytań, formułowania adekwatnych odpowiedzi;
- 12) przekazywania informacji o faktach i relacjonowania zdarzeń;
- 13) autoprezentacji (kim jestem, ile mam lat, jak wyglądam, co lubię itp.);
- 14) przedstawiania się i przedstawiania innych;
- 15) dostosowywania tematu rozmowy do zainteresowań własnych i partnerów;
- 16) rozmawiania na różne tematy;
- 17) uczenia się podstawowych zasad kultury komunikowania się (mówienia komplementów, zapraszania, zachęcania do kontaktu, przeproszania, przekonywania itp.).

Dla każdego ucznia komunikującego się werbalnie, ale niezrozumiałego poza kontekstem oraz dla każdego ucznia niekomunikującego się werbalnie zespół winien opracować indywidualny system komunikacji, w tym zestaw pomocy do komunikowania. Powinien on być dostępny na wszystkich zajęciach w szkole, w domu i w środowisku otwartym. Nauczyciele tworzą indywidualne pomoce z udziałem ucznia, pamiętając przy tym, że komunikacja jest procesem otwartym i baza pojęciowa ucznia rozwija się wraz z wiekiem i czasem nauki. Zestaw pomocy do komunikowania się powinien być zatem rozwojowy i odpowiadać indywidualnym potrzebom i możliwościom ucznia.

Zajęcia rozwijające kreatywność służą rozwijaniu wyobraźni, zainteresowań, motywacji do działania i aktywności twórczej uczniów oraz wyrażaniu przeżyć i emocji za pomocą dostępnych dla nich środków wyrazu, także artystycznych, praktycznych i technicznych. W zależności od potrzeb uczniów, jak również od ich specyficznych zachowań i ograniczeń, w ramach przedmiotu mogą być organizowane zajęcia: malarskie, rysunku, modelowania z elementami rzeźby, kolażu, *batiku*, *decoupage*, z technologii informacyjno-komunikacyjnej, rytmiczne, muzyczne, muzyczno-rytmiczne, taneczne, teatralne, w tym pantomimy, florystyki, ruchowe, sportowe, praktyczno-techniczne z użyciem narzędzi i urządzeń, kulinarne, dekoratorsko-porządkowe, obróbki drewna, metalu, tkactwa, dziewiarstwa, hodowli zwierząt, uprawy roślin itp. Powyższe propozycje stanowią katalog zajęć do wyboru, zgodnie z zainteresowaniami, mocnymi stronami ucznia i możliwościami szkoły. Należy zwłaszcza uwzględnić możliwości ukierunkowania rozwoju ucznia

na działania celowe i pożyteczne, przydatne w przyszłości, które mają charakter pracy, pozwalają osiągnąć uznanie społeczne i poczucie sensu życia.

Wychowanie fizyczne to zajęcia rozwijające sprawność i kondycję fizyczną. Ważne jest, by po zakończeniu nauki w szkole uczniowie byli jak najlepiej przygotowani do samodzielnego podejmowania działań na rzecz aktywności fizycznej i własnego zdrowia.

Główne cele zajęć to:

- 1) rozwijanie sprawności małej motoryki (kontrola małej motoryki, koordynacja rąk, zręczność manualna);
- 2) rozwijanie sprawności dużej motoryki (kształtowanie prawidłowych pozycji wyjściowych do ćwiczeń, prawidłowej postawy, umiejętności elementarnych – lokomocyjnych, nielokomocyjnych, manipulacyjnych);
- 3) doskonalenie reakcji równoważnych;
- 4) stymulowanie dotykowe z uwzględnieniem czucia głębokiego;
- 5) kształtowanie zdolności motorycznych (koordynacyjnych, siłowych, szybkościowych, wytrzymałościowych);
- 6) wyzwalanie aktywności ruchowej przez zabawy sportowe oparte na naturalnej potrzebie ruchu;
- 7) hartowanie organizmu;
- 8) wdrażanie do dbałości o zdrowie, rozumienie związku aktywności fizycznej ze zdrowiem;
- 9) wdrażanie do współdziałania w zespole, respektowania przepisów i zasad sportowych, w tym zasad *fairplay*;
- 10) kształtowanie postawy świadomego uczestniczenia uczniów w różnych imprezach sportowo-rekreacyjnych i masowych zawodach.

Etyka to zajęcia, podczas których nauczyciel wprowadza uczniów w świat wartości, w którym najprostszym i najlepiej dla nich rozpoznawalnym jest pojęcie dobra. Nauczyciel krok po kroku powinien uwrażliwiać uczniów, ukierunkować na dobro i zachęcać do jego poszukiwania we wszelkich przejawach.

Głównym celem zajęć etyki jest kształtowanie pozytywnego nastawienia wobec omawianych zagadnień dotyczących człowieka, jego najbliższego otoczenia (rodziny, przyjaciół, kolegów, dzieci, osób starszych, osób niepełnosprawnych itp.), środowiska przyrodniczego, stosunku do własnych uczuć, motywacji i określonych sytuacji życiowych.

Zajęcia rewalidacyjne mają charakter terapeutyczny, usprawniający i korekcyjny. Prowadzone są w celu:

- 1) rozwijania mowy i umiejętności komunikowania się;
- 2) usprawniania sensorycznego oraz integracji czynności zmysłowo-nerwowych: rozwijania percepcji wzrokowej i spostrzegania, rozwijania percepcji słuchowej (ze szczególnym uwzględnieniem słuchu fonemowego i percepcji dźwięków mowy); usprawniania czynności zmysłów powonienia, smaku, dotyku oraz kinestezji;
- 3) rozwijania koordynacji wzrokowo-ruchowej i wzrokowo-słuchowo-ruchowej;

- 4) usprawniania czynności narządów mowy;
- 5) rozwijania sprawności manualnej;
- 6) ćwiczenia pamięci;
- 7) ćwiczenia koncentracji uwagi;
- 8) rozwijania myślenia;
- 9) korygowania niepożądanych zachowań;
- 10) rozwijania autoorientacji i orientacji przestrzennej oraz samodzielnego i bezpiecznego poruszania się, także środkami transportu;
- 11) wspierania w nabywaniu umiejętności czytania, pisania, liczenia;
- 12) rozwijania sprawności psychofizycznej;
- 13) rozwijania zainteresowań;
- 14) wzmacniania kondycji fizycznej;
- 15) wspomagania samodzielności osobistej i społecznej;
- 16) kształtowania umiejętności samodzielnego organizowania wycieczek i rekreacji;
- 17) przygotowania do radzenia sobie w sytuacjach nowych i trudnych;
- 18) przygotowania do radzenia sobie z sukcesem i porażką;
- 19) kształtowania umiejętności bycia asertywnym.

Rodzaj zajęć rewalidacyjnych jest określony w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym ucznia w oparciu o zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego oraz wyniki wielospecjalistycznej oceny funkcjonowania ucznia.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres treści nauczania i wychowania w kształceniu uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym jest dostosowany do indywidualnych potrzeb edukacyjnych i możliwości psychofizycznych ucznia. Przy realizacji treści nauczania i wychowania należy wykorzystać możliwości, jakie stwarza baza materialno-dydaktyczna szkoły oraz środowisko społeczno-kulturowe, w którym uczeń żyje i uczy się. Głównym kryterium doboru treści nauczania powinny być potrzeby i możliwości psychofizyczne ucznia oraz wzmacnianie jego aktywności. Ważna jest również ich przydatność praktyczna. Konieczne jest także wyposażenie ucznia w takie umiejętności, aby był jak najlepiej przygotowany do realizacji zadań życia codziennego oraz podejmowania samodzielnie różnych ról społecznych w swoim środowisku. Treści nauczania i wychowania podlegają poszerzaniu, powtarzaniu i utrwalaniu w miarę zdobywania przez uczniów wiadomości, umiejętności i sprawności.

Taki podział treści nauczania został pomyślany jako otwarty zestaw sytuacji i ról społecznych, w których może znaleźć się uczeń. Treści nauczania mogą wykraczać poza wymienione obszary, w zależności od potrzeb uczniów. Nauczyciel ma prawo do wyboru, w tym zawężania lub poszerzania, treści nauczania korzystnych dla rozwoju ucznia, ze szczególnym uwzględnieniem jego autonomii i godności.

- I. Ja.
  1. Budowanie własnej tożsamości:
    - 1) kształtowanie świadomości własnego „ja” i budowanie własnej tożsamości;
    - 2) kształtowanie świadomości własnego ciała i orientacja w jego schemacie;
    - 3) kształtowanie orientacji w przestrzeni;
    - 4) kształtowanie identyfikacji z płcią;
    - 5) uczenie się rozumienia zmian ciała w cyklu życia;
    - 6) uczenie się i identyfikacja własnych danych osobowych (adres zamieszkania, adres placówki);
    - 7) kształtowanie świadomości własnej niepełnosprawności i ograniczeń, które mogą z niej wynikać;
    - 8) uczenie się określania własnych mocnych stron i trudności;
    - 9) poznawanie dokumentów osobistych i rozumienie do czego są one przydatne.
  2. Jedzenie:
    - 1) sygnalizowanie głodu i pragnienia w sposób zrozumiały dla otoczenia;
    - 2) uczenie się spożywania pokarmów płynnych, półpłynnych, stałych;
    - 3) kształtowanie funkcji gryzienia;
    - 4) uczenie się dokonywania wyboru pokarmów i kolejności podania pokarmu;
    - 5) uczenie się wyrażania swojej opinii na temat posiłku i sposobu jego spożywania;
    - 6) uczenie się posługiwania się sztucami;
    - 7) uczenie się nalewania i przelewania płynów;
    - 8) uczenie się nakładania posiłków;
    - 9) uczenie się i doskonalenie umiejętności estetycznego spożywania posiłków;
    - 10) uczenie się pomagania przy nakrywaniu stołu;
    - 11) uczenie się sprzątania miejsca spożywania posiłków;
    - 12) uczenie się dokonywania zakupów żywności;
    - 13) uczenie się samodzielnego przygotowywania posiłków z wykorzystaniem prostych przepisów.
  3. Ubieranie się:
    - 1) kształtowanie wzorców ruchowych umożliwiających aktywne uczestnictwo w czynności ubierania/rozbierania się;
    - 2) uczenie się zakładania i zdejmowania odzieży i obuwia;
    - 3) uczenie się określania zakresu pomocy potrzebnej podczas ubierania/rozbierania się – formułowanie i przekazywanie prośby o pomoc;
    - 4) uczenie się dobierania odzieży stosownie do pogody, sytuacji, okoliczności, pory dnia, wieku;
    - 5) samodzielne dokonywanie wyboru ubrania;
    - 6) ocenianie czystości odzieży;
    - 7) uczenie się dbania o czystość odzieży;
    - 8) uczenie się dokonywania wyborów przy zakupie odzieży.
  4. Higiena osobista:
    - 1) uczenie się oceniania stanu czystości ciała;
    - 2) stosowanie zabiegów higienicznych: mycie, wycieranie, pielęgnacja rąk, twarzy, całego ciała, dbałość o włosy;
    - 3) uczenie się dbania o higienę jamy ustnej;

- 4) dbanie o higienę intymną (ze szczególnym uwzględnieniem higieny podczas okresu dojrzewania);
  - 5) korzystanie z przyborów toaletowych i kosmetyków;
  - 6) dokonywanie zakupów przyborów toaletowych i kosmetyków;
  - 7) opanowanie nawyków higienicznych (toaleta, mycie rąk);
  - 8) przestrzeganie zasad intymności podczas czynności higienicznych.
5. Potrzeby fizjologiczne:
    - 1) zgłaszanie potrzeb;
    - 2) samodzielne załatwianie potrzeb;
    - 3) zachowanie intymności podczas korzystania z toalety;
    - 4) dbanie o czystość w toalecie i łazience.
  6. Sygnalizowanie samopoczucia:
    - 1) sygnalizowanie i określanie doświadczanego dyskomfortu lub miejsca dolegliwości bólowych;
    - 2) rozpoznawanie stanów emocjonalnych u siebie i innych osób;
    - 3) reagowanie w sytuacjach trudnych emocjonalnie, konfliktowych i niebezpiecznych.

II. Ja i otoczenie.

1. Ja – członek rodziny.
  - 1) moja rodzina:
    - a) określanie swojego miejsca w rodzinie (jestem dzieckiem, bratem, siostrą, jedynaczką, wnuczką itp.),
    - b) nazywanie członków swojej rodziny i rozumienie ich ról w rodzinie,
    - c) udział w zajęciach w domu,
    - d) podejmowanie obowiązków w domu,
    - e) rozumienie i nazywanie relacji i więzi między członkami rodziny,
    - f) przestrzeganie zasad panujących w rodzinie,
    - g) poznanie pracy i zajęć członków rodziny,
    - h) udział w świętach i tradycjach rodzinnych,
    - i) przestrzeganie kultury życia codziennego,
    - j) poznanie problemu choroby i śmierci bliskich osób, przeżywanie żałoby;
  - 2) moje miejsce zamieszkania:
    - a) poznanie i korzystanie z adresu domowego,
    - b) określanie wyglądu swojego mieszkania domu,
    - c) poznawanie rodzaju i funkcji pomieszczeń w domu,
    - d) poznawanie wyposażenia mieszkania,
    - e) poznawanie rodzajów aktywności wykonywanych w domu,
    - f) uczenie się dbania o wygląd mieszkania i zachowania porządku,
    - g) poznawanie otoczenia domu (miejsca użyteczności publicznej, park, ogród i in.), uczenie się korzystania z tego otoczenia,
    - h) uczenie się troszczenia się o zwierzęta domowe.
2. Ja – uczeń.
  - 1) moja klasa:
    - a) poznawanie swoich nauczycielek/nauczycieli, rozumienie roli jaką pełnią,

- b) poznawanie koleżanek i kolegów nawiązywanie relacji z nimi, koleżeń-
stwa, przyjaźni,
  - c) rozróżnianie swojego miejsca klasie,
  - d) przestrzeganie zasad panujących w klasie,
  - e) poznawanie i przestrzeganie struktury dnia,
  - f) przestrzeganie norm współżycia w grupie,
  - g) uczenie się współuczestnictwa i współpracy podczas zabawy i zajęć;
- 2) moja szkoła:
- a) poznawanie i wykorzystywanie w różnych sytuacjach nazwy i adresu
szkoły,
  - b) poznawanie osób pracujących w szkole, ich funkcje i role, nawiązanie
z nimi relacji,
  - c) poznawanie rodzajów i funkcji pomieszczeń szkolnych,
  - d) poznawanie i korzystanie z wyposażenia szkoły,
  - e) przestrzeganie zasad i norm panujących w szkole,
  - f) podejmowanie różnych aktywności w szkole,
  - g) udział w uroczystościach i imprezach,
  - h) poznawanie i przestrzeganie zwyczajów szkolnych, poznawanie i korzy-
stanie z otoczenia placówki.
3. Ja – w rozmowie:
- 1) przyswajanie języka i doskonalenie rozwoju mowy;
  - 2) uczenie się porozumiewania się w formie dialogu; poznawanie zasad pro-
wadzenia rozmowy;
  - 3) wdrażanie do komunikowania się z zastosowaniem wspomagających i alter-
natywnych metod komunikacji – AAC: gesty, mimika, zdjęcia, obrazy, zna-
ki przestrzenno-dotykowe, symbole, pismo, urządzenia i oprogramowanie
wspomagające komunikację (dla uczniów niekomunikujących się werbalnie
lub ze znacznymi ograniczeniami w tym zakresie);
  - 4) udział w wydarzeniach klasowych i szkolnych, także z zastosowaniem urzą-
dzeń głosowych – prostych komunikatorów, urządzeń wysokiej technologii;
  - 5) uczenie się i doskonalenie wyrażania własnego zdania;
  - 6) wdrażanie do stosowania form grzecznościowych i komplementów w życiu
codziennym;
  - 7) uczenie się budowania komunikatów wieloelementowych;
  - 8) uczenie się przekazywania informacji, dawania komuś instrukcji;
  - 9) uczenie się wyjaśniania swojego zachowania i mówienia o planach;
  - 10) uczenie się zdobywania informacji, zadawania pytań;
  - 11) uczenie się pracy z tekstem, w tym branie udziału w „czytaniu uczestni-
czącym”, komponowanie własnych tekstów, w tym relacji, ogłoszeń, listów
i podań.
4. Ja – członek społeczności lokalnej:
- 1) poznawanie sąsiadów, znajomych rodziny i ich ról społecznych;
  - 2) poznawanie i korzystanie z miejsc użyteczności publicznej;
  - 3) poznawanie regionu, tradycji, obyczajów;
  - 4) poznawanie ważnych i ciekawych miejsc w swojej miejscowości;
  - 5) udział w lokalnych świątach i uroczystościach;

- 6) korzystanie ze środków komunikacji lokalnej i przestrzeganie zasad korzystania z nich;
  - 7) poznawanie organizacji społecznych działających na rzecz osób z niepełnościami;
  - 8) władze samorządowe i instytucje lokalne, poznawanie ich zadań wobec osób niepełnosprawnych (ułatwienia, likwidacja barier).
5. Ja – członek społeczeństwa:
- 1) rozumienie przynależności do kraju, regionu, narodu;
  - 2) poznanie barw i symboli narodowych;
  - 3) poznawanie organów władzy państwowej;
  - 4) poznawanie ważnych urzędów i instytucji;
  - 5) udział w świętach narodowych, religijnych, okolicznościowych;
  - 6) obserwowanie i udział w ważnych wydarzeniach w kraju;
  - 7) poznawanie ważnych, ciekawych miejsc w Polsce;
  - 8) poznawanie ważnych dokumentów prawnych – Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych.
6. Ja i przyroda:
- 1) rozpoznawanie pór roku i zjawisk im towarzyszących;
  - 2) poznawanie świata roślin, ich znaczenia, prowadzenie upraw i prac ogrodniczych;
  - 3) poznawanie świata zwierząt, hodowla, opieka;
  - 4) wdrażanie do zachowań proekologicznych.
7. Moje zdrowie:
- 1) uczenie się dbałości o zdrowie – różnicowanie pojęć: „człowiek zdrowy”, „człowiek chory”;
  - 2) uczenie się przestrzegania zasad higieny – mycia rąk, mycia owoców i warzyw, korzystania z czystych naczyń itd.;
  - 3) uczenie się dobierania produktów spożywczych do poszczególnych posiłków;
  - 4) poznawanie i przestrzeganie zasad zdrowego trybu życia;
  - 5) uczenie się dbałości o odpowiednią pozycję podczas pracy oraz dobre oświetlenie; rozumienie znaczenia snu oraz odpoczynku;
  - 6) poznawanie pracy lekarzy różnych specjalności i pielęgniarek;
  - 7) rozumienie konieczności przeprowadzania badań profilaktycznych – wizyta u lekarza pierwszego kontaktu, stomatologa, ginekologa itp.
8. Ja w chorobie:
- 1) uczenie się rozpoznawania pierwszych objawów przeziębienia;
  - 2) uczenie się przestrzegania zasad higieny podczas zachorowania;
  - 3) wdrażanie do prawidłowego zachowania się podczas wizyty u lekarza/lekarzy różnych specjalności oraz podczas pobytu w szpitalu;
  - 4) poznawanie przebiegu badań lekarskich;
  - 5) zawiadamianie innych o złym samopoczuciu własnym lub drugiej osoby.
9. Ja jako konsument:
- 1) poznawanie różnych rodzajów sklepów – planowanie i robienie zakupów;
  - 2) poznawanie wartości pieniędzy i sposobów ich pozyskiwania;
  - 3) uczenie się umiejętności płacenia za towar lub usługę;
  - 4) uczenie się korzystania z kalkulatora w miejscach zakupów;

- 5) uczenie się rozpoznawania daty ważności produktów;
  - 6) poznawanie spraw załatwianych w banku, korzystanie z karty płatniczej;
  - 7) poznawanie i korzystanie z restauracji, kawiarni – posługiwanie się menu, zamawianie, płacenie;
  - 8) poznawanie i korzystanie z poczty – wysyłanie listów i paczek, odbieranie przekazu pocztowego itp.;
  - 9) poznawanie i korzystanie z usług fryzjera – wybieranie fryzury, płacenie za usługę;
  - 10) poznanie i korzystanie z zakładu fotograficznego – przygotowanie się do zdjęcia, pozowanie, odbiór zdjęcia, płacenie;
  - 11) poznanie i korzystanie z różnych wypożyczalni – rozpoznawanie miejsc, w których można coś wypożyczyć (książki, stroje), stosowanie zasady zwrotu na czas i opłaty;
  - 12) inne (w zależności od potrzeb).
10. Ja w świecie techniki:
- 1) uczenie się obsługi aparatu telefonicznego – włączanie, wyłączanie;
  - 2) uczenie się wybierania lub wskazywania numerów do bliskich, do siebie oraz numerów alarmowych;
  - 3) uczenie się wysyłania i odbierania SMS;
  - 4) uczenie się posługiwanie się prostymi narzędziami (nożyczki, młotek, śrubokręt, obcęgi, miarka itp.);
  - 5) uczenie się korzystania z zaawansowanych urządzeń technicznych;
  - 6) uczenie się obsługi urządzeń RTV i AGD ułatwiających życie codzienne (radio, telewizja, odkurzacz, suszarka do włosów, kuchnia mikrofalowa, zmywarka, pralka itp.).
11. Ja w świecie technologii informacyjnej:
- 1) uczenie się i doskonalenie obsługi komputera – korzystanie ze standardowych i specjalistycznych urządzeń peryferyjnych i programów;
  - 2) uczenie się rysowania i malowania na ekranie z wykorzystaniem podstawowych funkcji przybornika edytora graficznego (np. Paint);
  - 3) uczenie się tworzenia prostych pism użytkowych (np. listów, ogłoszeń, podań) z wykorzystaniem edytora (np. Word lub edytory znaków graficznych stosowanych w AAC);
  - 4) uczenie się obsługi prostych gier edukacyjnych;
  - 5) uczenie się korzystania z przeglądarek internetowych;
  - 6) uczenie się obsługi skrzynki pocztowej – wysyłanie i odbieranie e-maili;
  - 7) wdrażanie do zachowania bezpieczeństwa przy korzystaniu z sieci internetowej – zwracanie uwagi na wirusy, nieodpowiednie treści, niebezpieczne wiadomości, wyłudzenie danych poufnych, fałszywe sklepy, osoby poznane w sieci, hejt.
12. Ja w bezpiecznym świecie:
- 1) uczenie się dostrzegania czynników i sytuacji zagrażających zdrowiu i życiu (w tym także zagrożenia ze strony innych osób, używanie alkoholu, środków odurzających);

- 2) uczenie się i doskonalenie umiejętności zachowania się w sytuacjach trudnych i niebezpiecznych (dotyczących siebie i innych);
  - 3) poznawanie odpowiedzialnych za bezpieczeństwo ludzi (Straż Pożarna, Policja, Wojsko Polskie, Straż Miejska, pracownicy ochrony);
  - 4) poznawanie i korzystanie z ważnych numerów alarmowych;
  - 5) wdrażanie do rozumienia i unikania zagrożeń;
  - 6) uczenie się zachowania bliskości i dystansu w relacjach z innymi ludźmi;
  - 7) uczenie się prawidłowego zachowywania się w środkach komunikacji;
  - 8) poznawanie nietypowych i nagłych sytuacji, które mogą się zdarzyć w domu, szkole, na ulicy, w innych miejscach;
  - 9) wdrażanie do przestrzegania zasad bezpieczeństwa podczas posługiwania się różnymi urządzeniami w domu i w szkole;
  - 10) posługiwanie się identyfikatorem lub opaską identyfikacyjną w życiu codziennym;
  - 11) uczenie się rozpoznawania i rozumienia znaków drogowych, symboli, oznaczeń w różnych miejscach itp.
13. Ja w świecie kultury i rozrywki:
- 1) wdrażanie do korzystania z ośrodków i instytucji kultury;
  - 2) uczenie się właściwego zachowania w różnych miejscach i sytuacjach (teatr, kino, muzeum, wystawy, koncerty itp.);
  - 3) wdrażanie do udziału w różnych formach twórczości (formy parateatralne, muzykowanie, zajęcia plastyczne, imprezy itp.);
  - 4) uczenie się tworzenia własnych prac artystycznych (obrazy, kompozycje, projekty fotograficzne i filmowe, odgrywanie ról itp.).
14. Mój czas wolny:
- 1) wdrażanie do zabawy z udziałem innych osób;
  - 2) uczenie się, co można robić w swoim czasie wolnym;
  - 3) uczenie się dokonywania wyboru sposobu spędzania czasu wolnego;
  - 4) uczenie się dokonywania wyboru, z kim chce się spędzać czas wolny?
15. Będę dorosły:
- 1) rozumienie, że ma się 18 lat, będzie się miało 18 lat i co to znaczy?
  - 2) rozumienie procesu dojrzewania;
  - 3) planowanie swojej przyszłości;
  - 4) korzystanie z pomocy doradcy zawodowego;
  - 5) doskonalenie umiejętności określania własnych wiadomości i umiejętności;
  - 6) wdrażanie do posługiwania się dokumentem dorosłości – dowodem osobistym, rozumienie kiedy jest on przydatny;
  - 7) wdrażanie do rozumienia, co to znaczy, że jest się odpowiedzialnym;
  - 8) uczenie się bycia asertywnym;
  - 9) uczenie się dbania o siebie i pomagania innym.
- III. To, co mi pomaga.
1. Czynniki środowiskowe (leki, rodzina, środowisko znajomych, przyjaciół, pomocy i urządzenia wspomagające funkcjonowanie komunikacji itp.). Wdrażanie do właściwego korzystania z zaopatrzenia ortopedycznego i oprzyrządowania

ułatwiającego funkcjonowanie (okulary, aparaty słuchowe, kule, trójnogi, balkони, wózki inwalidzkie, ortezy, kaski itp.).

2. Działania nauczycieli i specjalistów wspierające ucznia w zakresie:
  - 1) rozwijania komunikacji;
  - 2) rozpoznawania emocji i radzenia sobie z nimi;
  - 3) doskonalenia motoryki małej;
  - 4) doskonalenia motoryki dużej;
  - 5) doskonalenia przetwarzania zmysłowego;
  - 6) rozwijania samodzielności;
  - 7) usprawniania procesów poznawczych (uwaga, spostrzeganie, pamięć, myślenie);
  - 8) rozbudzania i podtrzymywania motywacji do różnych działań;
  - 9) rozwijania i podtrzymywania zainteresowań;
  - 10) rozwijania i doskonalenia technik szkolnych (czytania, pisanie, liczenia).

Warunki i sposób realizacji

Edukacja uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym polega na integralnej realizacji funkcji dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej szkoły.

Cele, formy i metody pracy należy dostosować do specyfiki indywidualnych potrzeb według zasad opisanych przez współczesne teorie nauczania oraz w oparciu o doświadczenia nauczycieli praktyków.

Szkoła ma obowiązek stosowania w edukacji uczniów racjonalnych dostosowań przewidzianych w art. 24 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169). Specyfika kształcenia uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym polega na nauczaniu i wychowaniu całościowym, sytuacyjnym, zintegrowanym, opartym na wielozmysłowym poznawaniu otaczającej rzeczywistości – w całym procesie edukacji.

Priorytetem w edukacji ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym jest rozwijanie kompetencji osobistych, komunikacyjnych i społecznych, które pozwolą na przyszłe w miarę samodzielne, godne i wartościowe życie w dorosłości, w maksymalnej integracji z innymi członkami społeczeństwa.

Działania edukacyjne ukierunkowane na zaspokajanie specjalnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych powinny być dostosowane do możliwości psychofizycznych uczniów oraz powinny wspierać jego aktywność i uczestniczenie w różnych zajęciach, czynnościach. Przy ustalaniu kierunków pracy należy uwzględniać indywidualne tempo rozwoju, kompetencje komunikacyjne, zainteresowania, uzdolnienia i mocne strony ucznia. Edukacja ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym opiera się na zintegrowanym wielospecjalistycznie, indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym, opracowanym i realizowanym przez zespół nauczycieli i specjalistów pracujących z uczniem w oparciu o wielospecjalistyczną ocenę poziomu funkcjonowania

ucznia i zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego. Indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny określa zoperacjonalizowane cele krótko- i długoterminowe, uwzględniające zdiagnozowane potrzeby ucznia. Każdemu celowi przypisane są działania, sposób i termin ich realizacji oraz osoby odpowiedzialne. Indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny podlega monitorowaniu, okresowej ewaluacji i modyfikowaniu.

Rodzice uczniów mają prawo do uczestniczenia w spotkaniach zespołu dotyczących ich dziecka i realizacji, w miarę możliwości, części indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego w domu.

W procesie oceny i planowania działań powinien być uwzględniony również głos ucznia, adekwatnie do jego możliwości.

W szkole organizuje się oddziały edukacyjno-terapeutyczne. O doborze uczniów do oddziałów decydują przede wszystkim ich potrzeby edukacyjne i możliwości psychofizyczne. Najważniejszym kryterium powinno być dobro ucznia i uzasadnione przekonanie, że są dla niego stworzone najkorzystniejsze warunki, które będą wspomagać jego rozwój. Wskazane jest elastyczne planowanie zajęć dostosowanych do aktualnego stanu emocjonalnego i zainteresowań ucznia. W związku z tym możliwe jest czasowe uczestniczenie ucznia w zajęciach innego zespołu klasowego lub w zajęciach rewalidacyjnych.

Nauczyciele i specjaliści prowadzą zajęcia zgodnie z indywidualnym programem edukacyjno-terapeutycznym, zachowując korelację treści nauczania, wychowania i profilaktyki. Czas zajęć i przerw należy dostosować do możliwości i potrzeb uczniów.

Nauczyciele i specjaliści mają prawo doboru specjalistycznych metod i form pracy oraz środków dydaktycznych, kierując się ich sprawdzoną i przewidywaną skutecznością.

Wszystkie, nawet niewielkie, postępy ucznia powinny być wzmacniane pozytywnie, natomiast brak postępów nie podlega wartościowaniu negatywnemu. Ocenianie bieżące funkcjonowania ucznia prowadzone jest podczas spotkań zespołu nauczycieli i specjalistów pracujących z uczniem.

Konieczne jest nawiązanie współpracy z rodziną ucznia, włączanie jej w działalność prowadzoną na terenie szkoły, a także, w miarę możliwości, kontynuacja przez rodziców niektórych elementów tej działalności w domu ucznia i wspólna realizacja priorytetowych celów w edukacji ich dziecka.

Pożądanym jest udział rodziców w konsultacjach dotyczących funkcjonowania ucznia, wspieranie przez szkołę ich wysiłków w pracy z uczniem (zgodnie ze specyfiką rodziny, wyznawanymi przez nią wartościami i kulturową tradycją).

Konieczna jest też taka organizacja działalności szkoły, która wspiera aktywność ucznia, likwiduje bariery utrudniające jego funkcjonowanie oraz przygotowuje środowisko lokalne do przyjęcia i zaakceptowania ucznia i udzielania mu wsparcia.

Konieczne jest zapewnienie uczniom możliwości włączenia się w życie społeczności lokalnej oraz integracji społecznej z rówieśnikami.

Ze względu na specyficzny charakter edukacji uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, a także indywidualne tempo i zakres nauki każdego ucznia, osiągnięcia w poszczególnych sferach oddziaływań pedagogicznych i terapeutycznych są planowane indywidualnie. Dokonywana okresowo przez nauczycieli i specjalistów wielospecjalistyczna ocena poziomu funkcjonowania ucznia umożliwia modyfikowanie indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego i dostosowanie poziomu oczekiwanych osiągnięć ucznia do jego możliwości.

Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół specjalnych przysposabiających do pracy dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz dla uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi

Cele kształcenia – wymagania ogólne

Celem edukacji uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi jest efektywne przygotowanie uczniów do dorosłości, w tym w praktycznym przysposobieniu do podjęcia zatrudnienia na otwartym/chronionym rynku pracy.

Celem jest także: utrwalanie i poszerzanie zakresu już zdobytej wiedzy i umiejętności, doskonalenie już posiadanych kompetencji społecznych, zdolności adaptacyjnych i kształcenie nowych umiejętności umożliwiających samodzielne, niezależne funkcjonowanie uczniów w przyszłości przez:

- 1) rozwijanie zaradności, wspomaganie autonomii i niezależności życiowej uczniów;
- 2) doskonalenie kompetencji społecznych, pozwalających zbudować pozytywny obraz samego siebie i pokonać lęk przed otoczeniem;
- 3) rozwijanie w uczniach postawy ciekawości, otwartości i poszanowania innych;
- 4) rozwijanie umiejętności dbałości o własne zdrowie i innych osób oraz umiejętności tworzenia środowiska sprzyjającego zdrowiu;
- 5) kształtowanie poczucia odpowiedzialności za samodzielnie dokonywane wybory i podejmowane decyzje (przewidywanie skutków własnych decyzji, wyciąganie wniosków i przewidywanie konsekwencji swoich działań);
- 6) rozwijanie umiejętności komunikacyjnych i budowania relacji z innymi osobami odpowiednio do pełnionych ról społecznych;

- 7) kształtowanie umiejętności współżycia i współpracy oraz komunikowania się na zasadach otwartości, partnerstwa i wzajemności;
- 8) zapewnienie uczniom dostępu do różnych źródeł informacji i opanowanie umiejętności korzystania z nich;
- 9) stymulowanie rozwoju poznawczego, emocjonalnego i społecznego przez wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych;
- 10) przygotowanie do wykonywania, indywidualnie i zespołowo, różnych prac, mających na celu zaspokajanie potrzeb własnych i otoczenia;
- 11) kształtowanie kompetencji społeczno-zawodowych istotnych z punktu widzenia samostanowienia w dorosłym życiu;
- 12) kształtowanie kluczowych kompetencji zawodowych ucznia;
- 13) kształtowanie prawidłowej postawy uczniów wobec pracy, w aspekcie motywacji, kompetencji i zaangażowania w pracę;
- 14) kształtowanie umiejętności oceny własnych kompetencji zawodowych, w tym umiejętności praktycznych;
- 15) kształtowanie umiejętności autoprezentacji;
- 16) kształtowanie umiejętności praktycznych do podjęcia zatrudnienia na otwartym lub chronionym rynku pracy, w tym udziału w praktykach wspomaganych;
- 17) kształtowanie umiejętności zdobywania, utrzymywania i wypowiedzania zatrudnienia;
- 18) rozwijanie kreatywności uczniów oraz ich uzdolnień i zainteresowań;
- 19) kształtowanie umiejętności organizowania bezpiecznego wypoczynku i czasu wolnego przez podejmowanie różnych aktywności;
- 20) zwiększenie zakresu możliwości przygotowania ucznia do podejmowania decyzji w zakresie wyboru celowej aktywności po zakończeniu edukacji (w tym w warsztacie terapii zajęciowej, środowiskowym domu samopomocy, zakładzie aktywności zawodowej, zakładzie pracy chronionej, na otwartym rynku pracy), w zależności od indywidualnych predyspozycji, możliwości i ograniczeń;
- 21) wyposażenie ucznia w takie umiejętności i wiadomości, które pozwolą mu na korzystanie – na miarę indywidualnych możliwości – z jego wolności i praw człowieka.

Zadania szkoły

1. Tworzenie warunków niezbędnych do zapewnienia uczniowi komfortu psychicznego, poczucia bezpieczeństwa emocjonalnego i akceptacji, wspierających aktywność i uczestniczenie ucznia w życiu klasy i szkoły.
2. Tworzenie warunków i sytuacji sprzyjających doskonaleniu umiejętności samoobsługowych uczniów oraz ich zaradności życiowej niezbędnej w codziennym życiu.
3. Tworzenie szans edukacyjnych i rozwojowych poprzez właściwe połączenie oczekiwań oraz wymagań na tle umiejętności, indywidualnych potrzeb ucznia i jego otoczenia.

4. Poszukiwanie skutecznych strategii wprowadzania zmian oraz nowych doświadczeń, aby radzenie sobie z trudnościami życiowymi wzmacniało u uczniów poczucie ich autonomii i odpowiedzialności.
5. Pomoc i wsparcie uczniów w tworzeniu i realizowaniu planów życiowych, motywowanie do osobistego zaangażowania.
6. Zapoznanie uczniów z rynkiem pracy, z uwarunkowaniami prawnymi polskiego rynku pracy, przygotowanie uczniów do poruszania się po tym rynku, przygotowanie do aktywnego uczestnictwa w różnych formach życia społecznego i kulturalnego na równi z innymi członkami zbiorowości, pełnienia różnych ról społecznych, w tym przygotowanie do załatwiania różnych spraw osobistych w urzędach i innych instytucjach udzielających także wsparcia osobom niepełnosprawnym, w tym porad prawnych.
7. Dokonywanie wielospecjalistycznej, kompleksowej oceny umiejętności niezbędnych w dorosłym życiu i opracowywanie na jej podstawie indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych, z naciskiem na rozwój kompetencji społecznych i zawodowych oraz przygotowanie do dorosłego życia i zatrudnienia.
8. Wykorzystywanie naturalnych sytuacji życia codziennego do dalszego rozwijania umiejętności komunikacyjnych uczniów, umiejętności prowadzenia rozmowy, odpowiednio do pełnienia ról społecznych, a także umiejętności czytania i pisanie oraz umiejętności matematycznych, przydatnych w codziennym funkcjonowaniu.
9. Zapewnienie uczniom kompleksowej oferty dalszego rozwoju kompetencji komunikacyjnych przy wykorzystaniu bazy dydaktycznej i terapeutycznej, z uwzględnieniem specjalistycznych, nowoczesnych metod oraz technik.
10. Zapewnienie uczniom udziału w zajęciach rewalidacyjnych, wspierających ich rozwój, zgodnie z zaleceniami zawartymi w orzeczeniach o potrzebie kształcenia specjalnego oraz wynikami wielospecjalistycznych ocen funkcjonowania uczniów i mających wpływ na możliwości kształcenia ogólnego oraz realizację treści podstawy programowej. Specjaliści prowadzący zajęcia rewalidacyjne mogą prowadzić indywidualne zajęcia z uczniami lub łączyć uczniów z podobnymi problemami rozwojowymi i perspektywami na przyszłość.
11. Wspomaganie ucznia w podnoszeniu poziomu wiadomości i umiejętności potrzebnych w pracy.
12. Wsparcie uczniów pomocą doradcy zawodowego, w tym prowadzenie zajęć grupowych i konsultacji indywidualnych.
13. Zapewnienie dostępu do jakości informacji zawodowej.
14. Pomoc w zidentyfikowaniu zainteresowań zawodowych oraz w podejmowaniu decyzji związanych z preferencjami predyspozycji ucznia.
15. Zapewnienie uczniom wsparcia w połączeniu cech osobowości oraz indywidualnych preferencji w wyborze pracy.
16. Pomoc w wyborze odpowiedniej pracy oraz w rozwinięciu odpowiednich zdolności i umiejętności do wykonywania tej pracy.
17. Tworzenie warunków do zapoznania się z różnymi rodzajami stanowisk pracy, z różnymi czynnościami pracy. Organizowanie wizyt studyjnych w zakładach pracy.

18. Nawiązywanie kontaktu z lokalnymi ośrodkami wsparcia oraz organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych, w tym z niepełnosprawnością intelektualną i instytucjami promującymi aktywizację społeczną i zawodową tych osób.
19. Nawiązywanie kontaktu z pracodawcami z różnych sektorów i branż, u których uczniowie mogliby realizować praktyki wspomagane, bądź mogliby po zakończeniu edukacji uzyskać zatrudnienie.
20. Monitorowanie regionalnego rynku pracy w celu określania czynności możliwych do wykonywania przez uczniów.
21. Stworzenie warunków do organizacji szkolenia teoretycznego i praktycznego oraz umiejętności szukania pracy.
22. Organizowanie praktyk wspomaganych na indywidualnie dobranych stanowiskach pracy przy wsparciu nauczycieli pełniących rolę trenerów pracy.
23. Tworzenie warunków do kształtowania zachowań sprzyjających zdrowiu i bezpieczeństwu (w tym propagowanie zasad bezpieczeństwa i higieny pracy).
24. Tworzenie warunków do rozwijania kondycji fizycznej i troski o własne zdrowie.
25. Tworzenie warunków sprzyjających podejmowaniu przez uczniów samodzielnych inicjatyw i odpowiedzialnych decyzji.
26. Kształtowanie pozytywnego wizerunku ucznia w środowisku społecznym i instytucjonalnym jako potencjalnego pracownika, klienta i użytkownika.
27. Organizowanie i współorganizowanie z uczniami uczestniczenia w aktualnych wydarzeniach społecznych i kulturalnych oraz zapewnienie możliwości korzystania z różnych form spędzania wolnego czasu (turystyka, krajoznawstwo, rekreacja, imprezy sportowe i kulturalne).
28. Tworzenie warunków do uczenia się sposobów spędzania czasu wolnego.
29. Tworzenie sytuacji sprzyjających poznawaniu otoczenia, w którym przebywa uczeń, instytucji i obiektów, z których będzie w przyszłości korzystał.
30. Tworzenie warunków do poznawania tradycji i obyczajów lokalnych i narodowych oraz rozbudzanie poczucia przynależności do społeczności lokalnej, regionu i kraju.
31. Tworzenie warunków do zapoznawania uczniów z prawami człowieka i zasadą, że niepełnosprawność, w tym niepełnosprawność intelektualna, nie może być przyczyną dyskryminacji.
32. Tworzenie warunków do uświadamiania sobie przez uczniów ich możliwości i ograniczeń wynikających z niepełnosprawności, które mogą napotkać w życiu.
33. Przygotowywanie uczniów do pełnienia roli dorosłej kobiety i mężczyzny, rozszerzenie wiedzy o seksualności człowieka.
34. Uczenie umiejętności ochrony siebie, swojej intymności oraz poszanowania intymności innych osób.
35. Stwarzanie warunków do podejmowania praktycznych działań na rzecz ochrony środowiska.
36. Wypracowanie optymalnego modelu współdziałania z rodzinami uczniów w celu zwiększenia efektywności podejmowanych działań.
37. Organizowanie wizyt studyjnych w dziennych placówkach aktywności dla osób dorosłych (warsztaty terapii zajęciowej, środowiskowe domy samopomocy, inne).

Formy zajęć

W szkole specjalnej przysposabiającej do pracy wyodrębnia się:

- 1) zajęcia edukacyjne:
  - a) funkcjonowanie osobiste i społeczne,
  - b) zajęcia rozwijające komunikowanie się
  - c) zajęcia kształtujące kreatywność,
  - d) przysposobienie do pracy,
  - e) ewychowanie fizyczne,
  - f) etyka;
- 2) zajęcia rewalidacyjne.

Funkcjonowanie osobiste i społeczne to zajęcia, na których uczniowie doskonalią wiadomości i umiejętności zdobyte na wcześniejszych etapach edukacyjnych, także w zakresie czytania, pisania, pojęć matematycznych, niezbędnych w życiu dorosłego człowieka. Zajęcia zapewniają również poznanie nowych wiadomości i umiejętności z zakresu środowiska społeczno-kulturowego, przygotowują do pełnienia różnych ról społecznych i rozwijają niezbędne w dorosłości kompetencje społeczne.

Zajęcia mają na celu wszechstronny rozwój uczniów oraz takie ich przygotowanie do pełnienia ról społecznych, w tym pracowniczych, aby mogli jako osoby dorosłe w jak najbardziej optymalny sposób zintegrować się ze środowiskiem.

Zajęcia rozwijające komunikowanie się mają służyć dalszemu rozwijaniu języka i umiejętności porozumiewania się w bliskim i dalszym środowisku w mowie, jak i w każdy możliwy dla ucznia sposób (jeżeli jest to potrzebne uczniowi także z zastosowaniem wspomagających i alternatywnych metod komunikacji – AAC), również z wykorzystaniem odpowiednich pomocy do komunikacji, technologii informacyjno-komunikacyjnej. Uczeń powinien mieć możliwość doświadczania komunikowania się z różnymi osobami, także w instytucjach, punktach usługowych, miejscach pracy.

Ważne jest:

- 1) wzmacnianie motywacji uczniów do inicjatywy oraz aktywności komunikacyjnej;
- 2) rozwijanie umiejętności słuchania, wypowiedania się, zadawania pytań, nawiązywania i prowadzenia dialogu, udzielania adekwatnych informacji zwrotnych;
- 3) rozwijanie umiejętności autoprezentacji;
- 4) rozwijanie umiejętności prośenia o pomoc, wyrażania wdzięczności i dziękowania;
- 5) uczenie się rozwiązywania problemów i zachowań w sytuacjach konfliktowych;
- 6) rozwijanie zachowań asertywnych, umiejętności odmawiania;
- 7) rozwijanie umiejętności nawiązywania i podtrzymywania przyjaźni, dbania o przyjaciół i znajomych;

- 8) praktyczne wykorzystywanie umiejętności czytania i pisania do formułowania krótkich wypowiedzi, tworzenia i przekazywania informacji z zastosowaniem form gramatycznych (w szczególności tekstów kierowanych do różnych adresatów i w różnych celach, pisania na temat własnych doznań i potrzeb, np. związanych z zatrudnieniem);
- 9) doskonalenie umiejętności posługiwania się sprzętem lub oprogramowaniem wspomagającym komunikację, rozwijanie umiejętności posługiwania się nowoczesnymi technologiami;
- 10) odbieranie, przekazywanie i wykorzystywanie różnych informacji, w tym docieranie, korzystanie, tworzenie i przetwarzanie informacji za pomocą różnych środków (również z wykorzystaniem komputera – korzystanie z Internetu, portali społecznościowych, poczty elektronicznej, encyklopedii multimedialnych, obsługa programów tekstowych i graficznych).

Zajęcia kształtujące kreatywność służą dostarczeniu uczniom okazji do twórczego działania w dobrej atmosferze i współpracy przez:

- 1) motywowanie do aktywności;
- 2) wyrażanie przeżyć i emocji za pomocą dostępnych dla uczniów środków wyrazu, także artystycznych;
- 3) kształtowanie zainteresowań i ujawnianie zdolności, w szczególności muzycznych, tanecznych, plastyczno-technicznych, teatralnych, sportowych itp.;
- 4) budowanie pozytywnego obrazu samego siebie, pokazywanie mocnych stron jako uczestnika zajęć;
- 5) umacnianie wiary we własne możliwości w zakresie kreatywnego działania;
- 6) rozwijanie w uczniach postawy ciekawości, otwartości i poszanowania innych;
- 7) kształtowanie umiejętności stawiania sobie realnych celów i umiejętności planowania;
- 8) kształtowanie umiejętności organizowania i spędzania czasu wolnego;
- 9) nawiązywanie pozytywnych relacji z ludźmi (współdziałanie i współpraca).

W zależności od potrzeb uczniów, ale również od ich specyficznych zachowań i ograniczeń, w ramach przedmiotu mogą być organizowane zajęcia: malarstwo, *batik*, rysunek, kolaż, *decoupage*, modelarstwo/rzeźba, obróbka drewna/metalu, zajęcia muzyczne/wokalne, taniec, różne rodzaje gimnastyki przy muzyce, zajęcia sportowe, teatr/pantomima, florystyka, ogrodnictwo, tkactwo/dziewiarstwo, zajęcia komputerowe itp. Powyższe propozycje stanowią katalog zajęć do wyboru zgodnie z zainteresowaniami i mocnymi stronami ucznia. Katalog propozycji może być rozszerzany w zależności od warunków szkoły i lokalnego środowiska oraz od możliwości praktycznego wykorzystania osiągniętych umiejętności w życiu dorosłym.

Przysposobienie do pracy ma na celu przygotowanie ucznia do aktywności przez pracę, czyli nabycie praktycznych umiejętności, niezbędnych do podejmowania w różnych dziedzinach pracy oraz poprawnego funkcjonowania w życiu społecznym i zawodowym. Rozumiane jest jako:

- 1) kształtowanie pozytywnej postawy wobec pracy w aspekcie motywacji, kompetencji i wykonania;
- 2) przyswajanie podstawowej wiedzy o pracy i poznawanie typowych sytuacji związanych z pracą;
- 3) uczenie wykonywania różnych prac zgodnie z preferencjami i predyspozycjami ucznia;
- 4) opanowanie podstawowych umiejętności i czynności pracy;
- 5) przygotowanie uczniów do prowadzenia gospodarstwa domowego;
- 6) rozumienie kwestii związanych z bezpieczeństwem i higieną pracy;
- 7) kształtowanie umiejętności związanych z poszukiwaniem pracy, korzystania z różnych źródeł wiedzy;
- 8) przygotowanie do podjęcia samodzielnej lub wspomaganej pracy na indywidualnie dopasowanym stanowisku na otwartym lub chronionym rynku pracy;
- 9) zaspokajanie potrzeb poznawczych i społecznych uczniów przez zapewnienie im warunków do aktywności celowej i społecznie użytecznej.

Wychowanie fizyczne to zajęcia rozwijające sprawność i kondycję fizyczną. Ważne jest, aby po zakończeniu nauki w szkole uczniowie byli jak najlepiej przygotowani do samodzielnego podejmowania działań na rzecz aktywności fizycznej i własnego zdrowia.

Główne cele zajęć to:

- 1) rozwijanie umiejętności małej motoryki (zręczność manualna, koordynacja ruchów rąk, kontrola małej motoryki);
- 2) rozwijanie umiejętności dużej motoryki (kształtowanie prawidłowych pozycji wyjściowych do ćwiczeń, prawidłowej postawy, umiejętności elementarnych: lokomocyjnych, nielokomocyjnych, manipulacyjnych);
- 3) kształtowanie zdolności motorycznych (koordynacyjnych, siłowych, szybkościowych, wytrzymałościowych);
- 4) wyzwalanie aktywności ruchowej przez zajęcia sportowe oparte na naturalnej potrzebie ruchu;
- 5) hartowanie organizmu;
- 6) wdrażanie do dbałości o zdrowie, rozumienie związku aktywności fizycznej ze zdrowiem;
- 7) wdrażanie do współdziałania w zespole, respektowania przepisów i zasad sportowych, w tym zasad *fair play*;
- 8) kształtowanie postawy świadomego uczestniczenia uczniów w różnych imprezach sportowo-rekreacyjnych i masowych zawodach.

Etyka to zajęcia, podczas których nauczyciel wprowadza uczniów w świat wartości, w którym najprostszym i najlepiej dla nich rozpoznawalnym jest pojęcie dobra. Nauczyciel krok po kroku powinien uwrażliwiać uczniów, ukierunkować na dobro i zachęcać do jego poszukiwania we wszelkich przejawach.

Głównym celem zajęć etyki jest kształtowanie pozytywnego nastawienia wobec omawianych zagadnień dotyczących człowieka, jego najbliższego otoczenia (rodziny, przyjaciół,

kolegów, dzieci, osób starszych, osób niepełnosprawnych itp.), środowiska przyrodniczego, społecznego, stosunku do własnych uczuć, motywacji i określonych sytuacji życiowych.

Zajęcia rewalidacyjne mają charakter terapeutyczny, usprawniający i korekcyjny. Dla osiągnięcia zaplanowanych celów nacisk powinien być położony na mocne strony uczniów.

Celem zajęć jest stymulowanie rozwoju funkcji psychomotorycznych, wyrównywanie braków w umiejętnościach i wiadomościach uczniów, eliminowanie niepowodzeń oraz ich emocjonalnych i społecznych konsekwencji, m.in. radzenie sobie ze stresem, aby uczeń mógł osiągnąć sukces przez:

- 1) doskonalenie mowy i umiejętności komunikowania się w codziennym życiu, w tym załatwiania różnych spraw osobiście, telefonicznie, przez pocztę elektroniczną;
- 2) doskonalenie sprawności manualnej, zdolności percepcyjnych oraz procesów pamięci i uwagi;
- 3) korekcję wad postawy oraz kompensowanie odchyłeń i braków rozwojowych;
- 4) doskonalenie koordynacji wzrokowo-ruchowej i wzrokowo-słuchowo-ruchowej;
- 5) doskonalenie orientacji w schemacie ciała oraz orientacji kierunkowo-przestrzennej;
- 6) rozwijanie myślenia;
- 7) korygowanie niepożądanych zachowań;
- 8) doskonalenie umiejętności samodzielnego i bezpiecznego poruszania się, także środkami transportu;
- 9) wspieranie umiejętności czytania, pisanie, liczenia;
- 10) doskonalenie samodzielności osobistej i społecznej;
- 11) doskonalenie umiejętności radzenia sobie z sukcesem i porażką;
- 12) doskonalenie umiejętności radzenia sobie w sytuacjach trudnych i zagrażających;
- 13) wzmocnienie wiary we własne siły oraz utrzymanie dobrej motywacji do pracy, kształtowanie pozytywnej samooceny;
- 14) doskonalenie umiejętności bycia asertywnym.

Rodzaj zajęć rewalidacyjnych jest określony w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym uwzględniającym zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego i wyniki wielospecjalistycznej oceny funkcjonowania ucznia.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres treści nauczania i wychowania wynika z poziomu indywidualnego rozwoju i tempa przyswajania wiedzy przez ucznia. Przy realizacji treści nauczania i wychowania oraz wyborze kierunku przygotowania do pracy należy wykorzystać możliwości, jakie stwarza lokalne środowisko społeczno-kulturowe, dzienne placówki aktywności dla osób dorosłych, miejscowy rynek pracy (możliwość zatrudnienia na otwartym lub chronionym

rynku pracy, w tym w zakładach aktywności zawodowej, spółdzielniach socjalnych itp.) oraz baza materialno-dydaktyczna szkoły.

Zdobyta przez uczniów wiedza, umiejętności, ukształtowane wartości, wzorce osobowe, zachowania i motywacje powinny ułatwiać im umiejętne pełnienie ról społecznych.

I. Taki sam, ale inny:

- 1) odkrywanie siebie jako osoby dorosłej;
- 2) kształtowanie świadomości własnej tożsamości;
- 3) doskonalenie umiejętności rozpoznawania i wyrażania uczuć;
- 4) uczenie się elementów kultury osobistej – wygląd zewnętrzny, higiena osobista, odpowiednie zachowanie się w różnych sytuacjach;
- 5) rozumienie własnej niepełnosprawności i ograniczeń z niej wynikających;
- 6) rozumienie roli ucznia jako osoby dorosłej w szkole przysposabiającej do pracy;
- 7) posługiwanie się dowodem osobistym i innymi dokumentami;
- 8) doskonalenie umiejętności radzenia sobie w sytuacjach trudnych i niebezpiecznych;
- 9) doskonalenie umiejętności wyboru odzieży i ubierania się adekwatnego do sytuacji, pogody;
- 10) akceptowanie zmian i szacunek dla własnego ciała;
- 11) poszanowanie prawa do intymności;
- 12) doskonalenie umiejętności nawiązywania relacji z innymi ludźmi;
- 13) uczenie się nawiązywania właściwych relacji z płcią przeciwną: koleżeństwo, przyjaźń, zakochanie, związek;
- 14) rozumienie sytuacji małżeństwa, w którym występuje niepełnosprawność;
- 15) poznawanie zasad sprawowania opieki nad dzieckiem; rozumienie, co oznacza odpowiedzialne rodzicielstwo;
- 16) doskonalenie umiejętności aktywnego udziału w życiu rodziny;
- 17) doskonalenie umiejętności oceny własnych kompetencji;
- 18) rozwijanie swoich zainteresowań;
- 19) uczenie się odróżniania marzeń realnych od nierealnych;
- 20) uczenie się odróżniania fikcji od rzeczywistości – świat kina, teatru, literatury, gier komputerowych;
- 21) dalsze poznawanie własnego regionu, kultury, tradycji regionalnych, organizacji i instytucji działających na danym terenie;
- 22) rozumienie ważnych wydarzeń w rodzinie, miejscu zamieszkania, kraju, uczestniczenie w tych wydarzeniach;
- 23) uczenie się utożsamiania z własnym krajem;
- 24) uczenie się samodzielnego planowania wydatków i gospodarowania pieniędzmi;
- 25) doskonalenie umiejętności samodzielnego robienia zakupów i korzystania z punktów usługowych;
- 26) doskonalenie umiejętności dbania o zdrowy styl życia;
- 27) rozumienie konieczności wykonywania badań profilaktycznych (badania okresowe, wizyty u stomatologa, urologa, ginekologa);

- 28) doskonalenie umiejętności korzystania z instrukcji (opracowanych przy pomocy zdjęć, obrazków, symboli, z tekstem łatwym do czytania itp.);
- 29) doskonalenie umiejętności przygotowania posiłków dla siebie i bliskich;
- 30) uczenie się radzenia sobie z problemem chorób i śmierci bliskich osób, przeżywanie żałoby;
- 31) uczenie się określania planów na przyszłość;
- 32) uczenie się pisania podań;
- 33) uczenie się wypełniania ankiety osobowej;
- 34) poznawanie prawa, w tym uprawnień osób z niepełnosprawnościami do korzystania z systemu wsparcia społecznego;
- 35) poznawanie obowiązków wobec prawa;
- 36) rozumienie roli absolwenta szkoły;
- 37) poznawanie ważności dokumentów, które uczeń otrzymuje na zakończenie szkoły;
- 38) doskonalenie umiejętności organizowania sobie czasu wolnego;
- 39) rozumienie konieczności budowania wokół siebie kręgu wsparcia – grupy przyjaznych osób (sąsiedzi, dalsza rodzina, rówieśnicy, znajomi, rodzina itd.).

II. Aktywny społecznie:

- 1) poznawanie znaczenia słów: odpowiedzialność, obowiązkowość;
- 2) doskonalenie umiejętności poprawnego zachowania się w miejscach publicznych;
- 3) doskonalenie umiejętności dokonywania wyborów w różnych sytuacjach życiowych;
- 4) doskonalenie umiejętności współpracy z innymi osobami;
- 5) rozumienie sytuacji utrzymania bliskości lub dystansu w relacjach z innymi;
- 6) doskonalenie umiejętności pomagania sobie i innym;
- 7) uczenie się wykonywania pracy charytatywnej/wolontariackiej;
- 8) uczenie się prowadzenia życia towarzyskiego;
- 9) doskonalenie umiejętności radzenia sobie w sytuacjach groźnych i trudnych;
- 10) uczenie się radzenia sobie ze stresem;
- 11) uczenie się bycia asertywnym;
- 12) stosowanie się do zasad *savoir-vivre* (odpowiednie zachowanie w różnych sytuacjach, postawy wobec innych osób);
- 13) poznawanie zasad bezpieczeństwa w kontaktach z innymi ludźmi, nawiązywanych za pomocą Internetu i innych nowych technologii;
- 14) uczenie się orientacji w przestrzeni bliższego i dalszego środowiska;
- 15) rozwijanie i doskonalenie umiejętności korzystania z transportu publicznego;
- 16) poznawanie dziennych placówek aktywności dla osób dorosłych;
- 17) uczenie się zachowań właściwych dla pracownika/uczestnika placówki aktywności dla osób dorosłych;
- 18) uczenie się samodzielności w mieszkaniu treningowym.

III. Aktywny zawodowo.

- 1) rozpoznawanie i nazywanie własnych potrzeb i oczekiwań w odniesieniu do pracy; uczenie się wskazywania swoich mocnych i słabych stron w sytuacji pracy;

- 2) uczenie się określania swoich preferencji (zainteresowań) i predyspozycji zawodowych, doskonalenie umiejętności planowania swojej przyszłości zawodowej;
- 3) poznawanie znaczenia pracy w życiu człowieka;
- 4) poznawanie zawodów i czynności zawodowych, dokonywanie wyborów zgodnie z preferencjami i możliwościami;
- 5) poznawanie szans i zagrożeń wynikających z podjęcia decyzji o zatrudnieniu;
- 6) uczenie się aktywnego poszukiwania pracy;
- 7) doskonalenie umiejętności posługiwania się komputerem i wykorzystywania go jako źródła informacji i narzędzia wypowiedzi;
- 8) uczenie się technik autoprezentacji i prowadzenia rozmowy kwalifikacyjnej z pracodawcą;
- 9) uczestniczenie w praktykach wspomaganych; uczenie się czynności pracy na konkretnych stanowiskach pracy;
- 10) zapoznanie się z dokumentacją formalną związaną z podjęciem zatrudnienia;
- 11) poznanie praw i obowiązków pracownika;
- 12) poznanie praw i obowiązków pracodawcy;
- 13) poznanie zasad bezpieczeństwa i higieny pracy oraz przepisów przeciwpożarowych;
- 14) uczenie się radzenia sobie z sytuacjami trudnymi w pracy;
- 15) kształtowanie umiejętności społecznych niezbędnych w pracy;
- 16) poznanie stanowiska pracy i kultury zakładu pracy.

Warunki i sposób realizacji

Szkoła specjalna przysposabiająca do pracy dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz dla uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi przygotowuje młodzież do pełnienia różnych dorosłych ról społecznych oraz autonomicznego (na miarę ich możliwości rozwojowych i edukacyjnych), aktywnego dorosłego życia.

Szkoła ma obowiązek stosowania w edukacji uczniów racjonalnych usprawnień, o których mowa w artykule 24 *Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych*, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz.U. z 2012 r. poz. 1169).

Edukacja uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi polega na całościowej i jednoczesnej realizacji funkcji dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej szkoły.

Kształcenie uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi jest dostosowane do potrzeb edukacyjnych i możliwości psychofizycznych dorosłych uczniów.

Cele, formy i metody pracy należy dostosować do specyfiki indywidualnych potrzeb według zasad opisanych przez współczesne teorie nauczania oraz w oparciu o doświadczenia nauczycieli praktyków i dobre praktyki na rynku pracy.

Specyfika kształcenia uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz z niepełnosprawnościami sprzężonymi polega na nauczaniu i wychowaniu całościowym, sytuacyjnym, zadaniowym, zintegrowanym, opartym na praktycznym poznawaniu zmieniającej się rzeczywistości, przygotowującym do niezależnego życia.

Priorytetem w edukacji uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz z niepełnosprawnościami sprzężonymi jest poszerzanie ich kompetencji osobistych, społecznych i komunikacyjnych, doświadczanie i rozumienie sytuacji związanych z dorosłym życiem, przygotowanie uczniów do zatrudniania wspomaganego lub innej formy zatrudniania albo do efektywnego funkcjonowania w dziennych placówkach aktywności dla osób dorosłych, w maksymalnej integracji z innymi członkami społeczności lokalnej. Ważne jest również przygotowywanie uczniów do samodzielnego lub grupowego mieszkania (w tym w mieszkalnictwie wspomaganym i chronionym).

Przy ustalaniu kierunków pracy należy uwzględniać indywidualne tempo rozwoju, kompetencje komunikacyjne, zainteresowania, uzdolnienia, dotychczasowe doświadczenia życiowe, mocne i słabe strony ucznia oraz wzmacniać jego aktywność i uczestniczenie przez tworzenie środowiska nauczania i wychowania ułatwiającego funkcjonowanie ucznia oraz pozbawionego barier ograniczających to funkcjonowanie.

Edukacja uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz z niepełnosprawnościami sprzężonymi opiera się na wielospecjalistycznej, kompleksowej ocenie poziomu funkcjonowania ucznia, z uwzględnieniem procesów poznawczych, umiejętności w zakresie porozumiewania się, czytania, pisanie, liczenia, dbania o siebie, rozpoznawania i kontroli emocji, predyspozycji, kompetencji społeczno-zawodowych, sposobów spędzania czasu wolnego, czynników kontekstowych (osobistych i środowiskowych) oraz tworzonych dla uczniów indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych.

Zintegrowany wielospecjalistycznie indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny jest opracowywany i realizowany przez cały zespół nauczycieli i specjalistów, doradców zawodowych, wspólnie z uczniem i jego najbliższym otoczeniem (rodzina, opiekunowie), z uwzględnieniem wyznawanych przez nich wartości.

Indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny określa zoperacjonalizowane cele krótko- i długoterminowe uwzględniające zdiagnozowane potrzeby ucznia. Każdemu celowi przypisane są działania, sposób i termin ich realizacji oraz osoby odpowiedzialne.

Indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny podlega monitorowaniu, okresowej ewaluacji i modyfikowaniu.

O doborze uczniów do oddziałów decydują głównie ich potrzeby edukacyjne i możliwości psychofizyczne. Najważniejszym kryterium powinno być dobro ucznia i uzasadnione przekonanie, że tworzymy dla niego najkorzystniejsze warunki, przygotowujące go do wchodzenia w dorosłe życie, w tym także do zatrudniania wspomaganego lub innej formy zatrudniania albo efektywnego funkcjonowania w dziennych placówkach aktywności dla osób dorosłych.

W celu nabywania praktycznych umiejętności związanych z wchodzeniem w rolę pracownika, szkoła zapewnia uczniowi wsparcie doradcy zawodowego, zajęcia przysposobienia do pracy oraz zgodnie z jego predyspozycjami i zainteresowaniami – praktyki wspomagane poza szkołą, z udziałem nauczyciela (doradcy zawodowego lub innego specjalisty), który pełni rolę trenera pracy.

Postępy ucznia powinny być wzmacniane pozytywnie, natomiast brak postępów nie podlega wartościowaniu negatywnemu. Ocenianie bieżące funkcjonowania ucznia prowadzone jest podczas spotkań zespołu nauczycieli i specjalistów pracujących z uczniem.

Konieczne jest zapewnienie uczniom integracji społecznej w naturalnym środowisku społeczności lokalnej.

Nie każdy uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz z niepełnosprawnościami sprzężonymi będzie mógł w tak szerokim zakresie skorzystać z proponowanej tematyki, organizowanych wizyt studyjnych, czy praktyk wspomaganych. W takiej sytuacji zespół nauczycieli i specjalistów pracujących w szkole powinien szukać dla ucznia optymalnego modelu jego edukacji, być może wyłącznie w oparciu o istniejące w placówce pracownie, umożliwiające realizację przysposobienia do pracy oraz bazę materialno-dydaktyczną.

Ze względu na specyficzny charakter edukacji uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, a także indywidualne tempo i zakres nauki każdego ucznia, osiągnięcia w poszczególnych sferach oddziaływań pedagogicznych i rewalidacyjnych są planowane indywidualnie.

Dokonywana okresowo przez nauczycieli i specjalistów wielospecjalistyczna i wieloprofilowa ocena poziomu funkcjonowania ucznia umożliwia modyfikowanie indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego i dostosowanie poziomu oczekiwanych osiągnięć ucznia do jego możliwości. Planując osiągnięcia uczniów w zakresie przysposobienia do pracy, należy brać pod uwagę w szczególności:

- 1) indywidualne możliwości ucznia;
- 2) rozwój umiejętności praktycznych;
- 3) wykorzystanie nabytej wiedzy i umiejętności w życiu codziennym i sytuacjach w pracy;
- 4) przestrzeganie dyscypliny pracy;
- 5) jakość wykonywanej pracy;

- 6) umiejętność kontrolowania przebiegu pracy oraz jej rezultatów, eliminowania błędów;
- 7) postawę ucznia wobec pracy (zachowania i emocje wywoływane wykonywanymi zadaniami);
- 8) cierpliwość przy wykonywaniu pracy, koncentrację uwagi;
- 9) poszanowanie mienia i dbałość o sprzęt;
- 10) poszanowanie pracy własnej i innych;
- 11) przestrzeganie zasad bezpieczeństwa i higieny pracy;
- 12) samodzielność i własną inicjatywę ucznia;
- 13) wkład pracy i zaangażowanie;
- 14) sposób i czas wykonywania zadania;
- 15) wykonywanie zadania od początku do końca;
- 16) organizację stanowiska pracy;
- 17) dokładność i systematyczność;
- 18) umiejętność współdziałania w zespole i rozwiązywania konfliktów interpersonalnych;
- 19) wspieranie aktywności ucznia i jego uczestnictwa w różnych sytuacjach życiowych.

Na zakończenie edukacji wskazane jest przygotowanie suplementu do świadectwa ukończenia szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy zawierającego informację niezbędną do prawidłowego funkcjonowania absolwentów w przyszłości – w dziennych placówkach aktywności dla osób dorosłych lub na rynku pracy. Suplement powinien zawierać opis kluczowych kompetencji społeczno-zawodowych i osobistych ucznia wraz z jego preferencjami i predyspozycjami, a także szczegółowymi informacjami na temat sposobu komunikowania się lub korzystania ze specjalnych środków wspomagających komunikację (AAC) oraz informacjami o odbytych praktykach wspomaganych na otwartym rynku pracy.

Uwagi do podstawy programowej kształcenia ogólnego dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym w szkołach podstawowych

prof. dr hab. Kazimiera Krakowiak

Porównanie obecnej podstawy programowej i obowiązującej od dnia 1 września 2017 r.

Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym jest oparta na trzech filarach:

1. tradycji i dorobku naukowym polskiej pedagogiki specjalnej;
2. współczesnej wiedzy o przyczynach i objawach zaburzeń funkcjonowania dziecka oraz o uwarunkowaniach i skuteczności kompleksowego wspierania jego rozwoju;
3. praktycznym doświadczeniu nauczycieli i szkół.

Zasadnicze zmiany dotyczą czterech aspektów działania edukacyjno-terapeutycznego:

- pogłębienia treści personalistycznego założenia celów edukacji i położenia silniejszego akcentu na godność oraz autonomię osoby z niepełnosprawnością, a także jej prawo do swoistości funkcjonowania;
- wzmocnienia troski o komunikację nauczycieli i specjalistów z uczniami oraz o rozwój sprawności komunikowania się uczniów w mowie i/lub z zastosowaniem metod wspomagających i alternatywnych (AAC);
- wzmocnienia troski o rozwój aktywności i kreatywności uczniów oraz ich zdolności twórczych i uzdolnień w zakresie różnych czynności (w tym artystycznych, technicznych i wytwórczych);
- położenia nacisku na dalekosiężne cele edukacji i przygotowywanie się uczniów do życia z niepełnosprawnością w okresie dorosłości.

Najważniejsze *novum* w podstawie programowej stanowi wprowadzenie zajęć rozwijających komunikowanie się, których celem jest wspieranie rozwoju językowego oraz rozwijanie sprawności porozumiewania się i wypracowanie dla każdego ucznia zestawu pomocy do komunikowania się, użytecznych we wszystkich sytuacjach szkolnych i pozaszkolnych oraz w dalszym życiu.

Rozszerzone zostały zwłaszcza propozycje różnorodnych działań twórczych ułatwiających diagnozowanie „mocnych stron” uczniów i usprawnianie tych czynności, które mogą dostarczać im satysfakcji i sukcesów, nie tylko w szkole, ale również w środowisku lokalnym, a także w przyszłości.

Ważnym postulatem podstawy programowej jest silniejsze zaakcentowanie roli nauczycieli i specjalistów w odpowiedzialnym dobieraniu metod pracy do indywidualnych potrzeb oraz możliwości ucznia przy jednoczesnej dbałości o unikanie zagrożeń płynących ze stosowania niesprawdzonych rozwiązań metodycznych.

Uzasadnienie zmian

W podstawie programowej zostały zachowane najcenniejsze elementy dotychczasowej podstawy, jednakże treści nauczania są znacznie poszerzone, uporządkowane i przedstawione w ujęciu szczegółowym. W związku ze specyfiką edukacji tej grupy uczniów, polegającą na konstruowaniu i realizacji indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych, podstawa nie zawiera listy przewidywanych osiągnięć, ale szczegółowo określa zadania szkoły i treści nauczania.

Cele i efekty do osiągnięcia

Celem edukacji ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym jest budowanie jego tożsamości, rozwijanie autonomii i poczucia godności, wdrażanie go do funkcjonowania społecznego oraz rozumienia i przestrzegania norm społecznych, a w szczególności wyposażenie go w takie umiejętności i wiadomości, które pozwolą mu na korzystanie – na miarę indywidualnych możliwości – z jego wolności i praw człowieka, a także umożliwią mu postrzeganie siebie jako niezależnej osoby.

Uwagi do podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkół specjalnych przysposabiających do pracy dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz dla uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi

prof. dr hab. Kazimiera Krakowiak

Porównanie obecnej podstawy programowej i obowiązującej od dnia 1 września 2017 r.

Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół specjalnych przysposabiających do pracy dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz dla uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi jest integralną kontynuacją podstawy programowej kształcenia ogólnego dla tej grupy uczniów w szkole podstawowej. W porównaniu z dotychczasową podstawą jest bogatsza w treści przystosowane do nowej i zmieniającej się rzeczywistości społecznej.

Uzasadnienie zmian

Zawarte w niej wskazania ogólne, cele oraz treści nauczania skoncentrowane są na głównym zadaniu szkoły przysposabiającej do pracy, jakim jest przygotowanie młodzieży z niepełnosprawnością do – w miarę możliwości – niezależnego, satysfakcjonującego i wartościowego życia w okresie dorosłości. Głównym celem stanowi przygotowanie uczniów do wykonywania pracy zgodnej z ich predyspozycjami, w tym także do zatrudnienia wspomaganego. Istotnym wskazaniem jest uwzględnianie rozwoju technologicznego w zawodach dostępnych dla tej grupy uczniów i przemian zachodzących ustawicznie na rynku pracy. Ważnym składnikiem treści nauczania stanowią zagadnienia związane z rozwojem osobistym, doskonaleniem umiejętności komunikowania się i rozwijaniem samoświadomości oraz kompetencji społecznych, a także umiejętności niezbędnych do życia w zmieniającym się świecie.

Cele i efekty do osiągnięcia

Podstawa określa cele edukacji i treści nauczania w taki sposób, aby mogły zostać dobrane do indywidualnych potrzeb edukacyjnych i skonkretyzowane w postaci indywidualnego planu działania opracowanego przez zespół specjalistów dla każdego ucznia. Bogactwo i różnorodność szczegółowych haseł wskazuje na możliwość wielokierunkowego rozwijania sprawności uczniów i poszukiwanie przez nich własnego miejsca we wspólnocie społecznej w ścisłym związku z warunkami środowiska lokalnego. Szczególną cechą struktury podstawy programowej jest jej otwartość – umożliwiającą kreatywne poszerzanie treści indywidualnych planów działania.

Porównanie obecnej i obowiązującej od 1 września 2017 r. podstawy programowej dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym w szkole podstawowej

Lidia Klaro-Celej

Lp.	Zagadnienie	Obecna podstawa programowa	Podstawa programowa obowiązująca o 1 września 2017
1.	Tytuł podstawy	Podstawa programowa dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym <u>w szkołach podstawowych i gimnazjach</u>	Podstawa programowa dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym <u>w szkołach podstawowych</u>
2.	Konstrukcja podstawy	<ul style="list-style-type: none"> a) Wskazania ogólne b) Cele edukacyjne c) Zadania szkoły d) Treści nauczania e) Osiągnięcia 	<ul style="list-style-type: none"> a) Cele kształcenia – wymagania ogólne b) Zadania szkoły c) Formy zajęć d) Treści nauczania – wymagania szczegółowe e) Warunki i sposób realizacji
3.	Etapy edukacji	Dawna edukacja wczesnoszkolna (klasy I-III) i pozostałe etapy	Nie wyodrębniono edukacji wczesnoszkolnej, przedmioty nauczania wprowadza się od I klasy.
4.	Cele edukacji/cele kształcenia	<p>Określono 4 cele szczegółowe edukacji.</p> <p><u>Główny cel:</u> Celem edukacji uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym jest rozwijanie autonomii ucznia z niepełnosprawnością, wdrażanie go do funkcjonowania społecznego, rozumienia i uznawania norm społecznych.</p>	<p>Dodano kolejne cele edukacji tej grupy uczniów, zwiększając ich liczbę do 7.</p> <p><u>Główny cel:</u> Celem edukacji ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym jest <u>budowanie jego tożsamości, rozwijanie autonomii i poczucia godności, wdrażanie go do funkcjonowania społecznego oraz do rozumienia i przestrzegania norm społecznych, a w szczególności wyposażenie go w takie umiejętności i wiadomości, które pozwolą mu na korzystanie – na miarę indywidualnych możliwości – z jego wolności i praw człowieka, a także pozwolą mu na przestrzeganie siebie jako niezależnej osoby.</u></p>

5.	Przedmioty nauczania/ formy zajęć	Na każdym etapie edukacyjnym wyodrębnia się: 1) Zajęcia edukacyjne a) Funkcjonowanie w środowisku b) Muzykę z rytmiką c) Plastykę/technikę d) Wychowanie fizyczne e) Etykę 2) Zajęcia rewalidacyjne	W szkole podstawowej wyodrębnia się: 1) Zajęcia edukacyjne a) Funkcjonowanie osobiste i społeczne b) Zajęcia rozwijające komunikowanie się c) Zajęcia rozwijające kreatywność d) Wychowanie fizyczne e) Etykę 2) Zajęcia rewalidacyjne.
6.	Opis poszczególnych przedmiotów nauczania/ form zajęć i ich celów	Brak.	Wszystkie przedmioty nauczania, łącznie z etyką, zostały opisane.
7.	Nowe przedmioty nauczania/formy zajęć <i>Zajęcia rozwijające komunikowanie się</i>	Brak zajęć rozwijających komunikowanie się.	Wprowadza się zajęcia rozwijające komunikowanie. Przy opisie tych zajęć zawarta została ważna uwaga metodyczna: Dla każdego ucznia komunikującego się werbalnie, ale niezrozumiałego poza kontekstem oraz dla każdego ucznia niekomunikującego się werbalnie, zespół winien opracować indywidualny system komunikacji, w tym zestaw pomocy do komunikowania. Powinien on być dostępny na wszystkich zajęciach w szkole, w domu i w środowisku otwartym. Nauczyciele tworzą indywidualne pomoce z udziałem ucznia, pamiętając przy tym, że komunikacja jest procesem otwartym i baza pojęciowa ucznia rozwija się wraz z wiekiem i czasem nauki. Zestaw pomocy do komunikowania się powinien być zatem rozwojowy i odpowiadać indywidualnym potrzebom i możliwościom ucznia.

	Zajęcia rozwijające kreatywność	Plastyka, technika, muzyka z rytmiką	Wprowadza się teraz katalog zajęć do wyboru, zgodnie z zainteresowaniami, mocnymi stronami ucznia i możliwościami szkoły. W ramach przedmiotu mogą być organizowane zajęcia: malarskie, rysunku, modelowania z elementami rzeźby, kolażu, batiku, <i>decoupage</i> , technologii informacyjno-komunikacyjnej, rytmiczne, muzyczne, muzyczno-rytmiczne, taneczne, teatralne, w tym pantomimy, florystyki, ruchowe, sportowe, praktyczno-techniczne z użyciem narzędzi i urządzeń, kulinarne, dekoratorsko-porządkowe, obróbki drewna, metalu, tkactwa, dziewiarstwa, hodowli zwierząt, uprawy roślin itp.
	Funkcjonowanie osobiste i społeczne	Funkcjonowanie w środowisku	Ujednolicono nazwę przedmiotu z nazwą przedmiotu realizowanego w szkole specjalnej przysposabiającej do pracy
8.	Zadania szkoły	Wymieniono 17 zadań szkoły:	Uszczegółowiono wiele zadań, dodano nowe. Obecnie zapisano 27 najważniejszych zadań szkoły, w dużej mierze skoncentrowanych na tworzeniu warunków do rozwijania kompetencji społecznych uczniów.

9.	<p>Treści nauczania/treści nauczania – cele szczegółowe</p>	<p>Wyodrębniono i uszczegółowiono 14 obszarów oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych.</p>	<p>Treści nauczania ujęto w 3 obszary, eksponujące różnorodne role społeczne i sytuacje, w których powinien zafunkcjonować uczeń z niepełnosprawnością intelektualną. Każda rola i sytuacja, w której może się znaleźć osoba z niepełnosprawnością intelektualną została w podstawie szerzej opisana.</p> <p>I. Ja</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Budowanie własnej tożsamości 2) Jedzenie 3) Ubieranie się 4) Higiena osobista 5) Potrzeby fizjologiczne 6) Sygnalizowanie samopoczucia <p>II. Ja i otoczenie</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ja - członek rodziny <ol style="list-style-type: none"> 1) Moja rodzina 2) Moje miejsce zamieszkania 3. Ja - uczeń <ol style="list-style-type: none"> 1) Moja klasa 2) Moja szkoła 3. Ja w rozmowie 4. Ja - członek społeczności lokalnej 5. Ja - członek społeczeństwa 6. Ja i przyroda 7. Moje zdrowie 8. Ja w chorobie 9. Ja jako konsument 10. Ja w świecie techniki 11. Ja w świecie technologii informacyjnej
----	--	--	--

10.	Warunki i sposób realizacji		<p>1. Ja w bezpiecznym świecie</p> <p>2. Ja w świecie kultury i rozrywki</p> <p>3. Mój czas wolny</p> <p>4. Będę dorosły</p> <p>III. To co mi pomaga</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Czynniki środowiskowe 2. Działania nauczycieli i specjalistów wspierające ucznia
		<p>Ogólne wskazówki zostały opisane we wstępie do podstawy i we wskazaniach ogólnych.</p>	<p>Ogólne wskazówki wraz ich uszczegółowieniem zostały opisane w ostatniej części podstawy.</p> <p><u>Ważne zapisy to m.in.:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Szkoła ma obowiązek stosowania w edukacji uczniów racjonalnych dostosowań przewidzianych w art. 24 <i>Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych</i>, sporządzonej w Nowym Jorku, 13 grudnia 2006 r. (Dz.U. z 2012 r. poz. 1169). • Priorytetem w edukacji ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym jest rozwijanie kompetencji osobistych, komunikacyjnych i społecznych, które pozwolą na przyszłe w miarę samodzielne, godne i wartościowe życie w dorosłości, w maksymalnej integracji z innymi członkami społeczeństwa. • Przy ustalaniu kierunków pracy należy uwzględnić indywidualne tempo rozwoju, kompetencje komunikacyjne, zainteresowania, uzdolnienia i mocne strony ucznia. • Indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny określa zoperacjonalizowane cele krótko- i długoterminowe, uwzględniające zdiagnozowane potrzeby ucznia.

<ul style="list-style-type: none"> • W procesie oceny i planowania działań powinien być uwzględniony również głos ucznia, adekwatnie do jego możliwości 		
<ul style="list-style-type: none"> • W szkole organizuje się oddziały edukacyjno-terapeutyczne. 		
<ul style="list-style-type: none"> • O doborze uczniów do oddziałów decydują przede wszystkim ich potrzeby edukacyjne i możliwości psychofizyczne. Najważniejszym kryterium powinno być dobro ucznia i uzasadnione przekonanie, że są dla niego stworzone najkorzystniejsze warunki, które będą wspomagać jego rozwój. 		
<ul style="list-style-type: none"> • Wskazane jest elastyczne planowanie zajęć dostosowanych do aktualnego stanu emocjonalnego i zainteresowań ucznia. W związku z tym możliwe jest czasowe uczestniczenie ucznia w zajęciach innego zespołu klasowego lub w zajęciach rewalidacyjnych. 		
<ul style="list-style-type: none"> • Ocenianie bieżące funkcjonowania ucznia prowadzone jest podczas spotkań zespołu nauczycieli i specjalistów pracujących z uczniem. 		
<ul style="list-style-type: none"> • Konieczne jest nawiązanie współpracy z rodziną ucznia, włącznie jej w działalność prowadzoną na terenie szkoły, a także, w miarę możliwości, kontynuację przez rodziców niektórych elementów tej działalności w domu ucznia i wspólna realizacja priorytetowych celów w edukacji ich dziecka. 		
<ul style="list-style-type: none"> • Konieczna jest też taka organizacja działalności szkoły, która wspiera aktywność ucznia, likwiduje bariery utrudniające jego funkcjonowanie oraz przygotowuje środowisko lokalne do przyjęcia i zaakceptowania ucznia i udzielania mu wsparcia 		
<ul style="list-style-type: none"> • Konieczne jest zapewnienie uczniom możliwości włączenia się w życie społeczności lokalnej oraz integracji społecznej z rówieśnikami 		

Porównanie obecnej i obowiązującej od 1 września 2017 r. podstawy programowej dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz dla uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi w szkołach specjalnych przysposabiających do pracy

Lidia Klaro-Celej

Lp.	Zagadnienie	Obecna podstawa programowa	Podstawa programowa obowiązująca od 1 września 2017
1.	Tytuł podstawy	Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół specjalnych przysposabiających do pracy dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz dla uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi	Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół specjalnych przysposabiających do pracy dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz dla uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi
2.	Konstrukcja podstawy	<ul style="list-style-type: none"> a) Wskazania ogólne b) Cele edukacyjne c) Zadania szkoły d) Treści nauczania e) Osiągnięcia 	<ul style="list-style-type: none"> f) Cele kształcenia – wymagania ogólne g) Zadania szkoły h) Formy zajęć i) Treści nauczania – wymagania szczegółowe j) Warunki i sposób realizacji
3.	Cele edukacji/cele kształcenia	<p>19 celów kształcenia</p> <p><u>Główny cel:</u> Celem edukacji uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi jest utrwalanie i poszerzanie zakresu posiadanej wiedzy, kształcenie kompetencji społecznych, zdolności adaptacyjnych i nabywanie nowych umiejętności umożliwiających samodzielne, niezależne funkcjonowanie tych uczniów</p>	<p>2.1 celów edukacji. Niektóre cele uszczegółowiono i dodano nowe, skoncentrowane na problemach dorosłości i przygotowaniu do zatrudniania.</p> <p><u>Główny cel:</u> Celem edukacji uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi jest efektywne przygotowanie uczniów do dorobłości, w tym praktyczne przysposobienie do podjęcia zatrudnienia na otwartym/chronionym rynku pracy.</p>

4.	Przedmioty nauczania/formy zajęć	<p>W procesie kształcenia uczniów wyodrębnić się:</p> <p>1. zajęcia edukacyjne:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) funkcjonowanie osobiste i społeczne b) wychowanie fizyczne c) przysposobienie do pracy, d) etyka/religia <p>5. zajęcia rewalidacyjne</p> <p>6. zajęcia sportowe</p> <p>7. zajęcia kształtujące kreatywność – w szczególności muzyka, plastyka, zajęcia rozwijające zainteresowania, zajęcia kształtujące umiejętności spędzania wolnego czasu</p>	<p>W szkole przysposabiającej do pracy wyodrębnić się:</p> <p>1. zajęcia edukacyjne:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) funkcjonowanie osobiste i społeczne b) zajęcia rozwijające komunikowanie się c) zajęcia kształtujące kreatywność d) przysposobienie do pracy e) wychowanie fizyczne f) etyka <p>2. zajęcia rewalidacyjne</p>
5.	Opis poszczególnych przedmiotów nauczania/form zajęć i ich celów	Brak	Wszystkie przedmioty nauczania, łącznie z etyką, zostały opisane.
6.	Nowe przedmioty nauczania/formy zajęć <i>Zajęcia rozwijające komunikowanie się</i>	Brak zajęć rozwijających komunikowanie się	<p>Wprowadza się zajęcia rozwijające komunikowanie się.</p> <p>Ważny jest zapis:</p> <p>Zajęcia rozwijające komunikowanie się mają służyć dalszemu nabywaniu języka i umiejętności porozumiewania się w bliskim i dalszym środowisku w mowie i w każdy możliwy dla ucznia sposób (jeżeli jest to potrzebne uczniowi, także z zastosowaniem wspomagających i alternatywnych metod komunikacji – AAC), również z wykorzystaniem odpowiednich pomocy do komunikacji, technologii informacyjno-komunikacyjnej. Uczeń powinien mieć możliwość doświadczenia komunikowania się z różnymi osobami, także w instytucjach, punktach usługowych, miejscach pracy.</p>

	Zajęcia rozwijające kreatywność	zajęcia rozwijające kreatywność	<p>Rozszerzono ofertę zajęć.</p> <p>W zależności od potrzeb uczniów, ale również od ich specyficznych zachowań i ograniczeń, w ramach przedmiotu mogą być organizowane zajęcia: malarstwo, <i>batik</i>, rysunek, kolaż, <i>decoupage</i>, modelarstwo/rzeźba, obróbka drewna/metalu, zajęcia muzyczne/wokalne, taniec, różne rodzaje gimnastyki przy muzyce, zajęcia sportowe, teatr/pantomima, florystyka, ogrodnictwo, tkactwo/dziewiarstwo, zajęcia komputerowe itp. Powyższe propozycje stanowią katalog zajęć do wyboru, zgodnie z zainteresowaniami i mocnymi stronami ucznia. Katalog propozycji może być rozszerzany w zależności od warunków szkoły i lokalnego środowiska oraz od możliwości praktycznego wykorzystania osiągniętych umiejętności w życiu dorosłym.</p>
8.	Zadania szkoły	Wymieniono 20 zadań szkoły	Uszczegółwiono niektóre zadania i dodano nowe. Obecnie zapisano 37 zadań szkoły, w tym liczne, dotyczące przysposobienia do pracy i przygotowania do zatrudnienia.
9.	Treści nauczania/treści nauczania – cele szczegółowe	W treściach nauczania wyodrębniono 20 obszarów różnych zagadnień.	<p>Treści nauczania zostały ujęte w następujące obszary tematyczne:</p> <ul style="list-style-type: none"> I. Taki sam, ale inny II. Aktywny społecznie III. Aktywny zawodowo <p>Każdy obszar oddziaływań został uszczegółowiony.</p>

10.	Warunki i sposób realizacji	Ogólne wskazówki zostały opisane we wstępie do podstawy i we wskazaniach ogólnych.	Ogólne wskazówki wraz z ich uszczegółowieniem zostały opisane w ostatniej części podstawy. <u>Ważne zapisy to:</u>
			<ul style="list-style-type: none"> • Szkoła ma obowiązek stosowania w edukacji uczniów racjonalnych usprawnień, o których mowa w art. 24 <i>Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych</i>, sporządzonej w Nowym Jorku, 13 grudnia 2006 r. (Dz.U. z 2012 r. poz. 1169). • Specyfika kształcenia uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz z niepełnosprawnościami sprzężonymi polega na nauczaniu i wychowaniu całościowym, sytuacyjnym, zadaniowym, zintegrowanym, opartym na praktycznym poznawaniu zmieniającej się rzeczywistości, przygotowującym do niezależnego życia. • Priorytetem w edukacji uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz z niepełnosprawnościami sprzężonymi jest poszerzenie ich kompetencji osobistych, społecznych i komunikacyjnych, doświadczanie i rozumienie sytuacji związanych z dorosłym życiem, przygotowanie uczniów do zatrudnienia wspomaganego lub innej formy zatrudnienia albo do efektywnego funkcjonowania w dziennych placówkach aktywności dla osób dorosłych, w maksymalnej integracji z innymi członkami społeczności lokalnej. • Ważne jest również przygotowywanie uczniów do samodzielnego lub grupowego mieszkania (w tym, w mieszkalnictwie wspomaganym i chronionym). • Indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny określa zoperacjonalizowane cele krótko- i długoterminowe, uwzględniające zdiagnozowane potrzeby ucznia. Każdemu celowi przypisane są działania, sposób i termin ich realizacji oraz osoby odpowiedzialne.

<ul style="list-style-type: none"> • Edukacja uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz z niepełnosprawnościami sprzężonymi opiera się na wielospecialistycznej, kompleksowej ocenie poziomu funkcjonowania ucznia z uwzględnieniem procesów poznawczych, umiejętności w zakresie porozumiewania się, czytania, pisanie, liczenia, dbania o siebie, rozpoznawania i kontroli emocji, predyspozycji, kompetencji społeczno-zawodowych, sposobów spędzania czasu wolnego, czynników kontekstowych (osobistych i środowiskowych) oraz tworzonych dla uczniów indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych. 	<ul style="list-style-type: none"> • W szkole organizuje się oddziały klasowe. O doborze uczniów do oddziałów decydują głównie ich potrzeby edukacyjne i możliwości psychofizyczne. Najważniejszym kryterium powinno być dobro ucznia i uszczelnione przekonanie, że tworzymy dla niego najkorzystniejsze warunki, przygotowujące go do wchodzenia w dorosłe życie, w tym także do zatrudnienia wspomnianego lub innej formy zatrudnienia albo efektywnego funkcjonowania w dziennych placówkach aktywności dla osób dorosłych. • W celu nabywania praktycznych umiejętności związanych z wchodzeniem w rolę pracownika, szkoła zapewnia uczniowi wsparcie doradcy zawodowego, zajęcia przysposobienia do pracy oraz zgodnie z jego predyspozycjami i zainteresowaniami – praktyki wspomaganie poza szkołą, z udziałem nauczyciela (doradcy zawodowego lub innego specjalisty), który pełni wówczas rolę trenera pracy.

- Ocenianie bieżące funkcjonowania ucznia prowadzone jest podczas spotkań zespołu nauczycieli i specjalistów pracujących z uczniem.
- Konieczne jest zapewnienie uczniom integracji społecznej w naturalnym środowisku społeczności lokalnej.
- Nie każdy uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz z niepełnosprawnościami sprzężonymi będzie mógł w tak szerokim zakresie skorzystać z proponowanej tematyki, organizowanych wizyt studyjnych czy praktyk wspomaganych. W takiej sytuacji zespół nauczycieli i specjalistów pracujących w szkole powinien szukać dla ucznia optymalnego modelu jego edukacji, być może wyłączenie w oparciu o istniejące w placówce pracownie, umożliwiające realizację przysposobienia do pracy oraz bazę materiałno-dydaktyczną.
- Na zakończenie edukacji wskazane jest przygotowanie suplementu do świadectwa ukończenia szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy z informacją niezbędną do prawidłowego funkcjonowania absolwentów w przyszłości – w dziennych placówkach aktywności dla osób dorosłych lub na rynku pracy. Suplement powinien zawierać opis kluczowych kompetencji społeczno-zawodowych i osobistych ucznia wraz z jego preferencjami i predyspozycjami, a także szczegółowymi informacjami na temat sposobu komunikowania się lub korzystania ze specjalnych środków wspomagających komunikację (AAC) oraz informacjami o odbytych praktykach wspomaganych na otwartym rynku pracy.

Zasady organizacji specjalistycznego postępowania edukacyjnego zmierzającego do realizacji podstawy programowej kształcenia ogólnego przez uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (w tym z niepełnosprawnościami, z trudnościami w uczeniu się lub komunikowaniu)

prof. dr hab. Kazimiera Krakowiak

Wprowadzenie

Uczniowie z uszkodzeniami słuchu, zaburzeniami mowy oraz niedostatkami kompetencji i sprawności językowych, a także uczniowie z trudnościami w uczeniu się i niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, ucząc się w szkołach ogólnodostępnych, integracyjnych lub specjalnych, **realizują podstawę programową kształcenia ogólnego** w takim zakresie, jaki jest możliwy ze względu na ich potencjał rozwojowy, stan zdrowia i wydolność organizmu. Każdy uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym niepełnosprawny, posiada pełne prawo do osiągnięcia celów wyznaczonych przez podstawę programową kształcenia ogólnego i powinien mieć **zagwarantowane optymalne warunki realizacji wymagań podstawy**. Szkoła ma obowiązek zapewnić mu wsparcie specjalistyczne, dostosowane do jego indywidualnych potrzeb, w sposób umożliwiający pełną aktywizację jego potencjału rozwojowego.

I. Wyjaśnienie i uzasadnienie

Trudności w nauce grup uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mają źródło w wielu różnych niekorzystnych uwarunkowaniach rozwoju: biologicznych, psychologiczno-rozwojowych oraz społeczno-środowiskowych. Wszystkie one w praktyce szkolnej sprowadzają się do nieprawidłowego przebiegu międzyludzkiej wymiany znaczeń i sensu, która stanowi istotę wszystkich procesów edukacyjnych: socjalizacji, wychowania i kształcenia, a w tym nauczania-uczenia się. Interioryzacja treści nauczania odbywa się w toku porozumiewania się z innymi osobami, przy udziale wspólnego systemu znaków, złożonego z wielu kodów, z których najważniejszym jest język.

Główną barierą dostępu do treści nauczania wyznaczonych przez podstawę programową jest **brak lub niedostatek praktycznej znajomości języka polskiego**, czyli kompetencji językowej odpowiadającej wiekowi ucznia. Bariera ta uniemożliwia mu swobodne porozumiewanie się z innymi osobami, blokuje uczenie się społeczne, a także utrudnia lub uniemożliwia naukę czytania i korzystanie z tekstów. Proces kształcenia wymaga zaś sprawnej komunikacji interpersonalnej.

Deficyty rozwoju językowego łączą się nierozzerwalnie z deficytami rozwoju poznawczego, mają charakter wieloraki i złożony, uwarunkowany czynnikami o charakterze biologicznym, psychologicznym i społecznym. W indywidualnych przypadkach postać deficytów

jest różna. Na przykład uczniowie z uszkodzeniami słuchu mają trudność w dostępie do fizycznej postaci znaków językowych (dźwięków artykułowanych), a w konsekwencji doświadczają trudności w rozpoznawaniu i zapamiętywaniu konwencjonalnych zasad gramatyki, ale zwykle dysponują zdolnościami intelektualnymi, które pozwalają im precyzyjnie ustalać znaczenia i posługiwać się nimi zgodnie z zasadami logiki. Natomiast uczniowie z lekko obniżoną sprawnością intelektualną słyszą słowa i mogą je wypowiadać, budując proste zdania poprawne pod względem gramatycznym, ale mają trudność w pełnym rozumieniu znaczeń i logicznym porządkowaniu wiedzy ujmowanej w zdaniach. Jeszcze inaczej jest w przypadku uczniów, których czynności umysłowe obciążone są cechami ze spektrum autyzmu. Dla tej grupy trudno dostępne są znaczenia niedosłowne, metaforyczne, przynależne do sfery emocji i wymagające umiejętności wczuwania się w sytuację odbiorcy. W przypadku uczniów pochodzących ze środowisk społecznych nie wykazujących dbałości o rozwój dzieci we wczesnym dzieciństwie lub uczniów zaniedbanych kulturowo trudności wynikają z ubóstwa języka lub jego środowiskowej specyfiki (cech slangu, a czasem nawet grypsery).

Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że większość specjalnych potrzeb uczniów łączy się z zaburzeniami czynności językowych i komunikacyjnych, które pozostają w związku z czynnościami poznawczymi. Problemy dotyczą zwłaszcza odbioru i rozumienia oraz tworzenia wypowiedzi i tekstów pisanych, a to – wtórnie – powoduje trudności w aktywnym uczestniczeniu w lekcji, rozumieniu i wykonywaniu poleceń, rozumieniu i rozwiązywaniu zadań, wykonywaniu ćwiczeń, czytaniu i rozumieniu treści podręczników oraz lektur szkolnych, a także pisaniu prac pisemnych, w tym sprawdzianów. Ponadto trudności te przyczyniają się do zakłóceń i zaburzeń relacji społecznych w grupie z powodu różnego rodzaju nieporozumień i niejasności przekazu w interakcjach pomiędzy uczniem i innymi osobami (nauczycielem, kolegami). Kto nie potrafi posługiwać się wspólnym kodem komunikacyjnym, nie należy do wspólnoty – jest zagrożony wykluczeniem społecznym.

Wielkość i trwałość bariery dostępu do treści nauczania zależy nie tylko od rodzaju i stopnia uszkodzenia organizmu (np. stopnia uszkodzenia narządu słuchu lub obniżenia biologicznej wydolności ośrodkowego układu nerwowego), ale również od jakości, treści i częstotliwości interakcji społecznych, w których uczestniczy dziecko. Utrudnień, które powoduje ta bariera nie można przezwyciężyć mechanicznym pominięciem „najtrudniejszych” treści podstawy programowej, ani też ich uproszczeniem i/lub zubożeniem przez pozbawienie związku z szerokim kontekstem wiedzy o świecie, albo przez intuicyjne zastosowanie prostej procedury „obniżenia wymagań”.

Postępowanie edukacyjne w sytuacji niedostatków rozwoju językowego i poznawczego powinno zmierzać najpierw do **usunięcia lub zmniejszenia istniejących deficytów**, a następnie do jak najpełniejszej realizacji celów podstawy programowej. Zmniejszenie deficytu rozwoju językowego wymaga zastosowania specjalnych zabiegów logopedycznych i pedagogicznych, określanych mianem **wychowania językowego**, opartych na pogłębionej diagnozie funkcjonalnej indywidualnych potrzeb rozwojowych, a także uwzględniających wiedzę o zróżnicowaniu przebiegu rozwoju językowego i poznawczego osób z uszkodzeniami słuchu i opóźnieniami rozwoju mowy oraz niepełnosprawnością intelektualną. Wychowanie językowe powinno zaczynać się w jak najwcześniejszym okresie

rozwoju i trwać do czasu usunięcia deficytu, a w niektórych przypadkach jest konieczne w toku całego okresu edukacji.

Współczesna wiedza z zakresu neurolingwistyki, psycholingwistyki rozwojowej, psychologii, pedagogiki specjalnej i logopedii pozwala dosyć trafnie prognozować realność, czas trwania i kierunki rozwoju funkcji językowych, a także możliwość rozwijania sprawności kompensujących oraz specyficznych umiejętności radzenia sobie w środowisku społecznym, które pozwalają wielu osobom z uszkodzeniami słuchu, opóźnieniami rozwoju mowy i niepełnosprawnością intelektualną na zminimalizowanie stanu niepełnosprawności oraz przygotowanie się do wartościowego i satysfakcjonującego życia w społeczeństwie.

Warunkiem optymalnego rozwoju i wysokiej jakości edukacji dzieci z deficytami kompetencji językowej jest wypracowanie indywidualnych i wspólnotowych (w rodzinie, przedszkolu, szkole) sposobów jednoznacznego i bogatego w treści komunikowania się językowego i niejęzykowego. Dlatego organizacja specjalistycznego postępowania edukacyjnego zmierzającego do realizacji podstawy programowej kształcenia ogólnego powinna obejmować następujące obszary działania:

1. wczesne wykrywanie opóźnień i zaburzeń rozwoju oraz dogłębna funkcjonalna diagnoza potrzeb rozwojowych, a następnie specjalnych potrzeb edukacyjnych dziecka;
2. wczesne wspomaganie rozwoju dziecka (kompleksowe, wielospecjalistyczne, zgodne z potrzebami rozwojowymi);
3. specjalistyczne wychowanie językowe w okresie przedszkolnym i wczesnoszkolnym z zastosowaniem indywidualnie dobranych metod (w razie potrzeby także w kolejnych okresach nauczania);
4. terapię logopedyczną zintegrowaną z edukacją przedszkolną i wczesnoszkolną;
5. stosowanie specjalistycznych podręczników szkolnych (wersji zmodyfikowanych, dostosowanych do specjalnych potrzeb uczniów);
6. wspomaganie edukacji i stosowanie specjalistycznych metod nauczania;
7. organizację wspomagającego środowiska wychowawczego komunikującego się z uczniem w sposób dostosowany do jego specjalnych potrzeb (w domu, przedszkolu, szkole).

II. Zasady modyfikacji podstawy programowej kształcenia ogólnego

Interpretacja podstawy programowej ze względu na potrzeby kształcenia uczniów z deficytami rozwojowymi powinna zmierzać **nie tyle do** poszukiwania sposobu **ograniczenia wymagań**, ile do takiego **zmodyfikowania układu treści programowych**, które pozwoliłoby na realizację fundamentalnych wartości edukacji oraz głównych założeń samej podstawy programowej. Temu celowi może służyć zarówno realizacja obowiązujących obecnie indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych (IPET), jak i tworzenie – mniej lub bardziej sformalizowanego – planu działań wspierających lub karty indywidualnych potrzeb ucznia (proponowanych w poprzednich latach).

Zespół nauczycieli i specjalistów, który planuje działania wspierające ucznia, szczegółowo opisuje jego indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne na podstawie diagnozy funkcjonalnej, a następnie określa zakres realizacji podstawy programowej nauczania, czyli wskazuje:

1. **elementy** treści podstawy programowej kształcenia ogólnego, **których uczeń nie może osiągnąć z powodu nieodwracalnych uszkodzeń organizmu i/lub trwalego zaburzenia funkcjonowania** – a co za tym idzie, brak osiągnięć w tym zakresie nie będzie podlegać ocenie;
2. **elementy** treści podstawy programowej kształcenia ogólnego, **które uczeń może realizować stopniowo, we własnym tempie lub w niepełnym zakresie** – a więc czynione przez niego postępy będą oceniane w sposób opisowy i pobudzający motywację do uczenia się;
3. **elementy** treści podstawy programowej kształcenia ogólnego, **które uczeń może realizować bez ograniczeń** – a zatem jego postępy w tym zakresie będą oceniane w taki sam sposób, jak postępy innych uczniów.

Zespół nauczycieli i specjalistów przedstawia opinię o potrzebie zastosowania określonych form pomocy specjalistycznej dla ucznia.

Przygotowując indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny lub inny plan działań wspierających, zespół nauczycieli i specjalistów powinien mieć na uwadze następujące zasady:

1. Należy unikać obniżania szans edukacyjnych ucznia i blokowania mu możliwości podejmowania dalszej edukacji w różnych szkołach i instytucjach edukacyjnych. W przypadku konieczności realizowania zmodyfikowanej podstawy programowej należy określić sposoby i warunki uzupełnienia jej realizacji.
2. Należy unikać przeciążania organizmu dziecka wysiłkiem przekraczającym jego wydolność.
3. Należy dbać o kompletność i koherencję elementów zmodyfikowanej podstawy programowej.
4. Należy dbać o realność przewidywanych osiągnięć ucznia. W sytuacji istnienia poważnych deficytów rozwojowych próby realizowania celów należących do kolejnych etapów edukacji bez osiągnięcia celów z etapów poprzednich prowadzą nie tylko do powiększenia i nawarstwienia się deficytów, ale również do złożonych zaburzeń rozwoju psychicznego i do specyficznej degradacji edukacyjnej ucznia (poważnego zaburzenia samooceny i procesów motywacyjnych).

III. Zasady realizacji podstawy programowej kształcenia ogólnego w pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Specjalne strategie realizacji podstawy programowej w pracy z określonymi grupami uczniów i/lub poszczególnymi uczniami powinny uwzględniać możliwość wykorzystania następujących rozwiązań organizacyjnych i metodycznych:

1. rzeczywiste – a nie tylko deklaratywne i formalne – zapewnienie warunków indywidualnego toku rozwoju każdego dziecka, ze szczególnym uwzględnieniem indywidualnego charakteru procesu nabywania przez dziecko języka

- (mimo opóźnienia rozwoju, przyswojenie języka jest możliwe; należy pamiętać, że w procesie tym nie może być pominięte żadne ogniwo rozwojowe);
2. wydłużenie czasu przygotowania do edukacji szkolnej;
  3. zastosowanie wspomagających lub alternatywnych sposobów komunikowania się z uczniami (dostosowanych do ich indywidualnych potrzeb, z zachowaniem prymatu języka używanego w rodzinie);
  4. zapewnienie warunków rozwijania prawidłowej komunikacji i relacji społecznych w grupach uczniowskich, połączone z troską o jakość i jednolitość kodów komunikacyjnych. Nadmierna liczba kodów i chaotyczna struktura systemu komunikacyjnego używanego w środowisku wychowawczym powoduje dodatkowe zaburzenia procesu przyswajania języka;
  5. wydłużenie czasu edukacji;
  6. zmiana sposobu udostępniania treści niedostępnych dla uszkodzonych zmysłów;
  7. zastąpienie niedostępnych treści treściami analogicznymi, dostępnymi dla zmysłów i umysłów poszczególnych uczniów;
  8. rozszerzenie programu nauczania o formy rehabilitacyjne i treści uzupełniające w celu indywidualnego przygotowania poszczególnych osób do realizacji podstawy programowej;
  9. analiza haseł podstawy programowej pod kątem ich hierarchiczności i kolejności elementarnych celów edukacji w zgodzie z procesem rozwoju językowego dziecka w sytuacji opóźnień rozwojowych;
  10. analiza haseł programowych pod kątem możliwości tworzenia różnych, a zwłaszcza koniecznych, porządków celów elementarnych w programach kształcenia (liniarnych i/lub koncentrycznych albo modułowych);
  11. analiza haseł programowych pod kątem możliwości zastosowania (doboru) specjalnych form wspierania procesu edukacyjnego zmierzającego do ich realizacji;
  12. zaopatrzenie najważniejszych haseł programowych w komentarze konkretyzujące ich treść i określające zakres w oparciu o doświadczenie eksperckie nauczycieli.

IV. Warunki realizacji podstawy programowej kształcenia ogólnego przez uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Szkoła zapewnia uczniom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym uczniom niepełnosprawnym, wsparcie specjalistyczne. Celem wsparcia jest pełna aktywizacja potencjału rozwojowego uczniów i jak najpełniejsza realizacja wymagań podstawy programowej kształcenia ogólnego. Formy wsparcia są dostosowane do indywidualnych potrzeb ucznia. Decyzje o potrzebie zastosowania określonych form wsparcia specjalistycznego podejmuje zespół nauczycieli i specjalistów na podstawie analizy wyników diagnozy funkcjonalnej specjalnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia. Orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego uprawnia ucznia do korzystania ze specjalnie opracowanego indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego. Brak orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego nie może oznaczać braku wsparcia dla uczniów, którzy wsparcia potrzebują.

Szkoła zapewnia wszystkim uczniom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym z niepełnosprawnościami, następujące formy wsparcia specjalistycznego:

1. ustawiczne wsparcie w komunikowaniu się interpersonalnym, umożliwiające wzajemne rozumienie się przez uczestników procesu wychowania i nauczania, czyli optymalną percepcję i rozumienie wypowiedzi oraz tekstów przez ucznia oraz rozumienie jego komunikatów językowych i pozajęzykowych przez nauczycieli, specjalistów i kolegów – uczestników lekcji.
2. wydłużenie czasu nauczania oraz czasu wykonywania zadań (w tym sprawdzianów);
3. terapię logopedyczną;
4. terapię pedagogiczną;
5. rewalidację indywidualną;
6. specjalistyczne dodatkowe nauczanie języka polskiego;
7. zapewnienie specjalistycznej wersji podręczników i pomocy dydaktycznych;
8. zastosowanie specjalistycznych metod nauczania;
9. specjalistyczne wsparcie ze strony nauczyciela wspomagającego;
10. zastosowanie metod wspomagających komunikowanie się w języku polskim (np. metoda fonogestów, metoda symultanicznego pisania tekstów wypowiedzi ustnych – speech to text i inne);
11. zastosowanie alternatywnych metod komunikowania się językowego (np. polski język migowy, system językowo-migowy, AAC i inne);
12. pomoc psychologiczną.

W podsumowaniu niniejszych uwag na temat zasad organizacji specjalistycznego wsparcia dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi warto wspomnieć o ważnej zasadzie ogólnej: umiejętność udzielania sobie wzajemnie mądrego i skutecznego wsparcia, potrzebnego w zmaganiu się z przeciwnościami losu i dążeniu do osiągnięcia pełni człowieczeństwa, jest zarazem drogą i celem wychowania do życia we wspólnocie ludzi solidarnych i wzajemnie za siebie odpowiedzialnych.

**Dobra
Szkoła**

www.reformaedukacji.men.gov.pl

www.ore.edu.pl